

Списание ЕПОХИ
Издание на Историческия факултет на
ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“
Journal EPOCHI [EPOCHS]
Edition of the Department of History of
“St. Cyril and St. Methodius” University of Veliko Tarnovo

Том / Volume XXXI (2023).
Книжка / Issue 2

DOI: 10.54664/EDML6821

БЪЛГАРСКАТА АДВОКАТУРА В ГОДИНИ НА ПРЕХОД (КРАЯТ НА 40-ТЕ – ПЪРВАТА ПОЛОВИНА НА 50-ТЕ ГОДИНИ НА ХХ ВЕК)

Лора Дончева ГРИГОРОВА*

THE BULGARIAN LAWYERS' COMMUNITY IN YEARS OF TRANSITION (LATE 1940s – EARLY 1950s)

Lora Doncheva GRIGOROVA

Abstract: *This paper traces the changes that occurred in the structure and functioning of the Bulgarian lawyers' community in the late 1940s and early 1950s. The changes in the regulatory framework, which was based on the Soviet model, testify to the gradual distancing of the legal profession from the idea of being free and independent (existing before 9 September 1944) and to its transformation into a profession controlled, planned, and directed by the state. An important feature of the process of reorganization of the lawyers' community was its cleansing from persons politically inconvenient for the regime. Changes in the organization and activities of the lawyers' community were an integral part of the process of building the totalitarian state. They were carried out under the leadership and direct control of the Bulgarian Communist Party.*

Keywords: *lawyers' community; 1947 Lawyers Act; Decree No. 270 of 1952; political purge; Bulgarian Communist Party.*

В съвременната българска историография времето от края на 40-те до средата на 50-те години на ХХ в. се свързва с налагането на съветския вариант на социализъм в България. Слага се край на т.нар. „народна демокрация“ и Българската комунистическа партия (БКП) открито пристъпва към реализиране на своята програма за радикална промяна на политическата организация, икономическата основа и духовния живот на обществото. Формалните признаци, които маркират този преход от ограничената по своята същност демокрация през първите години след 9 септември 1944 г. към установяване на съветския държавно-политически модел,

* Лора Дончева Григорова – доктор, доцент, катедра „Нова и най-нова история на България“, Историческия факултет на ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“; България; @ l.doncheva@ts.uni-vt.bg

са: премахване на плурализма в политическите и стопанските отношения; ликвидиране на опозицията; приемане на новата Конституция от 1947 г.; осъществяване на необратими промени в областта на културно-просветната дейност.

В края на 40-те – началото на 50-те години на XX в. в България се изгражда тоталитарна по своята същност държавно-политическа система. БКП осъществява повсеместен контрол върху държавната организация. Тя разполага с неограничени възможности за въздействие върху обществото: безотказно действащ репресивен механизъм за смазване на всякаква проява на съпротива срещу властта; казионни организации, обхващащи цялото население; официална идеология, която води до унифициране в духовно отношение на обществото.

Целта на настоящата научна публикация е да разкрие промените, настъпили в устройството и функционирането на българската адвокатура в края на 40-те – средата на 50-те години на XX в. (изменения в нормативната уредба, прочистване на адвокатските среди от политически неудобни лица и моделиране по съветски образец на мисленето и поведението на действащите адвокати), като неразривна част от процеса на изграждане на тоталитарната държава в България. Разглежданата тема не е цялостно изследвана в съвременната историография, макар че отделни нейни аспекти намират място в обобщаващи и регионални проучвания, посветени на историята на адвокатурата в България¹.

Новата нормативна база, уреждаща положението на адвокатурата след 9 септември 1944 г., е свързана с приемането на Закона за адвокатите от 1947 г. и Указ № 270 за адвокатурата от 1952 г.

¹ Различни въпроси от историята на българската адвокатура провокират интересите на изследователите. Петко Добчев проследява нормативната уредба, която стои в основата на организацията и дейността на адвокатурата през различните етапи на нейното развитие [Добчев, П. 2003; Добчев, П. 2004]. В изследването на Зорница Семкова-Димитрова, посветено на промените в съдебната власт на България през втората половина на 40-те години на XX в., се отделя място и на въпросите, свързани с опитите през 1945–1946 г. за поставяне на адвокатурата под контрола на ОФ и на БРП (к) чрез овладяване на нейните ръководни органи и ограничаване възможността привърженици на опозицията и осъдени от Народния съд, но помилвани адвокати, да упражняват професията. Приемането на Закона за адвокатите от 1947 г. и последвалата чистка в адвокатските среди през 1948 г. се разглеждат в контекста на настъпилите промени във вътрешнополитическия живот (ликвидиране на опозицията) и ускоряването на процеса на налагане на съветския модел на социализъм в страните с „народна демокрация“. Събитията се осмислят като част от „съветизацията на съдебната власт“ във времето от септември 1947 до декември 1948 г. [Семкова-Димитрова, З. 2004, с. 97–101, 163–168].

Не са малко проучванията, посветени на адвокатурата в отделни райони на страната, в които се съдържат сведения както за професионалния живот на адвокатската общност, така и за хората, упражняващи адвокатската професия. Сред тях са изследвания върху историята на адвокатурата във Варна [Дряновски, Б. 2015], Пловдив [Гочев, Я. 2017], Стара Загора [Туртуриков, Г. 2009], Хасково [Туртуриков, Г. 2015], Ямбол [Туртуриков, Г. 2018], Бургас [Кънев, К. 2004] и др.

Катя Митова-Ганева проследява историята на Великотърновската адвокатура, като представянето на важните моменти в нейното развитие е документално подсилено чрез включване на подбрани извадки от протоколите на съвета на адвокатската колегия, съхранявани в ДА–В. Търново. Проучването е в два тома, първият от които обхваща периода от 1878 до 1944 г. [Митова-Ганева, К. 2015], а вторият – от 1944 до 1990 г. [Митова-Ганева, К. 2019]. Сред поместените във втория том документи има и такива, които се отнасят до разглежданите в научната публикация проблеми (с. 106–107; 110–125 и др.).

Интересен поглед върху адвокатска професия като „скрита фигура“ на социализма предлага Петя Славова. Насочвайки вниманието към периода 1944–1952 г., тя разглежда трансформациите в българската адвокатура в контекста на разграничаването на новите принципи и норми в адвокатската дейност от установените в миналото институционални и морални основи на функционирането ѝ. Според нея „режимът прилага към тази професия политика на скриване в невъзможността си да я премахне напълно“ [Славова, П. 2012, с. 317]. П. Славова е автор на студия, в която проследява в сравнителен план социалната история на професиите на архитектите и адвокатите в условията на установения след 9 септември 1944 г. държавно-политически режим [Славова, П. 2021, с. 349–424].

Законът за адвокатите (ЗА) от 1947 г. [ДВ, бр. 257, 5 ноем. 1947] се вписва в последователно прокарваната от Комунистическата партия линия на радикално преобразуване на съществуващите преди 9 септември 1944 г. държавни органи, обществени и професионални организации. С приемането му се въвеждат нови принципи на организация и дейност на адвокатурата, като се прави опит за свързване на държавното и общественото начало в нейното ръководство. Според закона адвокатът не може да упражнява професията си, ако не членува в адвокатски колектив (чл. 30). Секретарят на колектива разпределя работата между адвокатите (чл. 35). Всички суми срещу уговореното възнаграждение се внасят в касата на колектива (чл. 36), а възнаграждението на адвокатите се определя по таблица, издадена от Министъра на правосъдието (чл. 47). Текстовете на чл. 49–54 уреждат въпросите, отнасящи се до дисциплинарната отговорност на адвокатите. Регламентираните със закона намеса и контрол на държавата в работата на адвокатурата и ограниченията върху дейността на отделния адвокат водят до отдалечаване от съществуващата в обществото представа за адвокатската професия като свободна и независима.

Политически контекст има текстът на чл. 2, с който се забранява упражняването на адвокатската професия от лица, осъждани за престъпления срещу народната власт по: Наредбата-закон за съдене от Народния съд виновниците за въвличане на България в световната война срещу съюзените народи и за злодеянията, свързани с нея; Закона за защита на народната власт; Закона за осигуряване на снабдяването и регулиране на цените; Закона за снабдяването и цените; лицата с „лошо или опозорено име в съда, в адвокатската колегия или в обществото“, или такива, които имат „фашистки или реставраторски прояви“.

Според чл. 59 от ЗА се създават комисии, в които освен председателя и прокурора на областния съд, един член на същия съд, двама адвокати, посочени от адвокатския съвет, влизат и представители на областните и околийските комитети на Отечествения фронт (ОФ). Те се произнасят „кои от вписаните в колегията адвокати до влизането на закона в сила отговарят на изискванията на чл. 2“ и постановяват „заличаването на тия, които не отговарят на тях“. По този начин се създава възможност за провеждане на политическа чистка в адвокатските среди, за да бъдат отстранени всички, които са неудобни за новия режим. Запазените архивни материали показват безспорно важната роля на БРП (к) и комитетите на ОФ в този процес, като често посочваните мотиви за заличаване на определените адвокати са неубедителни и общи.

Прилаган във време на радикална трансформация на партийно-политическата система чрез налагане на доминиращото положение на БРП (к) и постепенното обезличаване на нейните съюзници, законът създава възможност за нанасяне на пореден удар върху партийния елит на некомунистическите партии от ОФ. С приемането на ЗА от 1947 г. започват дълбоките промени в българската адвокатура, които се отнасят не само до установяване на нови принципи в организацията и дейността на адвокатското съсловие, но и до отстраняването по политически причини на утвърдили се в професионално отношение преди 9 септември 1944 г. адвокати².

Въпреки че на 13 май 1948 г. ръководството на БРП (к) взема решение чистката в адвокатурата да приключи до 15 юни [Дончева, Л. 2008, с. 258], дейността по заличаването на адвокати според изискванията на ЗА продължава и през следващите години. Равносметката, която прави в края на 1951 г. Министърът на правосъдието Ради Найденов³ за прилагането на ЗА до този момент, утвърждава разбирането, че от адвокатурата са отстранени „вражески елементи, ползващи се с лошо и опозорено име и осъдените за различни престъпления“, в резултат на което броят на адвокатите в страната е намален с около 43%. В числа това означава, че от около 4500 адвокати през 1947 г. към 1 септември 1951 г. са останали 2607, от които в София – 936 [ЩДА, ф. 88, оп. 13, а.е. 118, л. 21].

Запазени във фонда на съвета на Великотърновската адвокатска колегия документи (ДА–В. Търново) показват, че чистката в адвокатските среди не е еднократен акт, осъществен непо-

² Повече информация относно изработването и приемането на ЗА от 1947 г. и последвалата политическа чистка в адвокатските среди се съдържа в друга моя публикация [Дончева, Л. 2008, с. 252–263].

³ Ради Найденов е член на БЗНС и министър на правосъдието от 1946 до 1962 г.

средствено след влизането на ЗА в сила, а процес, който тече през целия период на неговото действие от 1947 до 1952 г., когато се приема Указ № 270 за адвокатурата. На 24 януари 1948 г. съветът на адвокатската колегия заличава от списъка на адвокатите Иван Симеонов от Търново, Стоян Христов от Стражица, Филип Махмудиев и Стефан Стателов от Горна Оряховица, Никола Бошнаков и Димитър Арсов от Дряново. Решението е взето на основата на окръжна телеграма на Висшия адвокатски съвет (ВАС), според която осъдените по Закона за Народния съд, Закона за защита на народната власт, Закона за цените и снабдяването или друго деяние, посочено в чл. 2 от ЗА, нямат право да упражняват адвокатската професия. На заседание, проведено на 27 март 1948 г., е постановено заличаването на 25 адвокати от колегията [**Митова-Ганева, К.** 2019, с. 70–72].

Интересен е случаят със заличаването на Атанас Добревски⁴, адвокат от В. Търново. Запазените документи показват, че на практика той е заличен два пъти. На заседанието на съвета, проведено на 2 декември 1949 г., се изнасят факти, изложени в писмо на Околийския комитет на ОФ и в служебна бележка, издадена от околийската дружба на БЗНС, относно политическото поведение на Ат. Добревски: „системно е вършил вражеска и реставраторска дейност, като е рушил отечественофронтовското единство“; „всявал разкол в редовете на БЗНС“; „насърчавал кулашките елементи за борба срещу ОФ“. Посочва се, че е заличен още при чистката по чл. 59 от ЗА от първоначалната комисия. В протокола е отбелязано, че съветът постановява заличаването му от списъка на адвокатите „завинаги“. [**ДА–В. Търново**, ф. 968К, оп. 1, а.е. 23, л. 130]. Сред документите е и протокол от 6 април 1950 г. на ВАС по повод адвокатско дело № 6, образувано по жалба на Ат. Добревски против решението на съвета на адвокатската колегия от 2 декември 1949 г. Тъй като Централната комисия по чл. 59 е заличила търновския адвокат с решение № 688 от 18 март 1948 г., ВАС постановява обезсилване на решението на Търновския адвокатски съвет от 2 декември 1949 г., а жалбата на Ат. Добревски „като безпредметна оставя без разглеждане“ [**ДА–В. Търново**, ф. 968К, оп. 1, а.е. 23, л. 146].

На заседание, проведено на 25 октомври 1951 г., се разглежда предложението на СевлиеВСкият околийски комитет на ОФ и се взема решение за заличаване на Никола Костов от Севлиево на основание чл. 2, буква „ж“ от ЗА. Според изложените факти той „винаги е бил на страната на реакцията“, намирал се е „в най-близък досег с управляващите фашистки кръгове, поддържал е интимни връзки с главореза Дочо Христов, с когото често пъти се е срещал“, а след 9 септември 1944 г. „не е дал никакви доказателства, че е скъсал с профашистките си разбирания“ [**ДА–В. Търново**, ф. 1323, оп. 1, а.е. 4, л. 41–42]. Въз основа на същия текст от ЗА е заличен от списъка на адвокатите и Атанас Атанасов от Габрово [**ДА–В. Търново**, ф. 1323, оп. 1, а.е. 4, л. 43–44].

Съветът на адвокатската колегия във В. Търново разглежда на 10 април 1952 г. въпроса за заличаването на Гатю Гатев, упражняващ професията в старопрестолния град. В протокола е отбелязано, че той произхожда от „вражеско настроено към днешната народна власт“ семейство и е „наследил напълно буржоазната идеология на своя реакционен баща“. Не са подминати и фактите, че „се е оженил за дъщерята на ликвидирания зап. подполковник Старирадев“ и е „изпратен на принудителен труд“ след 9 септември 1944 г. Решението за неговото заличаване се основава на чл. 2, буква „ж“ от ЗА [**ДА–В. Търново**, ф. 1323, оп. 1, а.е. 4, л. 61–62]⁵.

⁴ Атанас Добревски е вписан в списъците на Търновската адвокатска колегия през 1925 г. Влиза в редовете на БЗНС през 1919 г. Заемал е длъжността главен секретар на Министерството на финансите през периода 1919–1923 г. Член на Постоянното присъствие на БЗНС (ОФ) през 1946 г. Депутат в XXVI ОНС и VI ВНС. Във времето от 1951 до 1953 г. е въдворен в трудововъзпитателно общежитие (ТВО).

⁵ Преди 9 септември 1944 г. Г. Гатев е бил кмет на с. Севар, Кубратска околия, и на с. Одаите (дн. Петко Каравелово), Търновска околия. От 1 юли 1942 до 1 ноември 1944 г. заема длъжността „инспектор“ и „главен инспектор“ в Дирекция „Държавни имоти“ при Министерство на земеделието в Скопска и Битолска област, след което е изпратен в ТВО – Дупница. След освобождаването му е стажант-адвокат при Русенската адвокатска колегия, а неговото право на адвокат е признато от Търновския адвокатски съвет през пролетта на 1948 г. След заличаването му през 1952 г. работи като юрисконсулт до 1973 г.

Същият член от закона е приложен по отношение на Марин Тананов. На 28 април 1952 г. на заседание на съвета на адвокатската колегия се разглежда писмо, изпратено от ГК на БКП, в което се дава мнение за лишаване на М. Тананов от право на адвокат поради следните причини: „роднина на фашисткия министър Стойчо Мушанов“; „в много интимни отношения с Търновския владика, с когото са си устройвали пиршества, особено преди 9 септември 1944 г.“; „въдворяван в ТВО „за минала фашистка дейност“; „враг на народната власт, обаче крайно предпазлив и опитващ се да замаскира миналото си“⁶. В същия протокол е и решението за заличаването на Генчо Царибашев (възстановен през 1953 г.) [ДА–В. Търново, ф. 1323, оп. 1, а.е. 4, л. 64–65].

Нов момент в развитието на адвокатурата настъпва през 1951–1952 г. През есента на 1951 г. Министерството на правосъдието предприема стъпки за цялостно реформиране на съдебната система. Обмислянето на предстоящите промени е в духа на прилагане на съветския опит в българското правосъдие. Съществен принос в тази посока има посещението на българска делегация в състав Ради Найденов, Георги Михайлов (помощник-министър на правосъдието), Христо Тасев (главен съдебен инспектор), Димитър Георгиев (Главен прокурор) и Марко Димитров (прокурор) в СССР от 21 февруари до 22 март 1951 г. [ЦДА, ф. 1Б, оп. 6, а.е. 1489, л. 21]

В доклада на Г. Михайлов до Политбюро на Централния комитет (ЦК) на БКП от 25 октомври 1951 г. подробно се излага концепцията за промяна в съдебната система. Нейното реализиране е свързано с изпълнение на следните задачи: създаване на единна съдебна система под ръководството на Министерството на правосъдието по подобие на съществуващата в СССР, включваща обикновени и специални съдилища (военни и транспортни); въвеждане единна наказателна процедура както за обикновените, така и за специалните съдилища; засилване на централизираното ръководство на адвокатурата от Министерството на правосъдието.

В частта от доклада, отнасяща се до адвокатурата, акцентът се поставя върху необходимостта от въвеждане на плановото начало за адвокатските кадри, свързано с правото на Министъра на правосъдието „да определя количеството и разпределя адвокатите по колегии, както това е в СССР“. Този основен принцип се обвързва с констатацията, че „количеството на адвокатите в сравнение с нуждата от адвокатска помощ е твърде голямо и следва да се намали“. Реформата предвижда и премахване на Висшия адвокатски съвет, „като останат само изборните органи на адвокатските съвети, каквито са президиумите на адвокатите в СССР“ [ЦДА, ф. 1Б, оп. 6, а.е. 1489, л. 24–25, 27–28].

Този доклад заедно с проект за постановление на ЦК на БКП и Министерския съвет (МС) относно подобряване работата по ведомството на Министерството на правосъдието и с докладна записка от ген.-полк. Иван Михайлов (подпредседател на МС) са внесени за обсъждане в Политбюро на ЦК на БКП.

През 1993 г. той е вписан в списъка на адвокатите с решение на съвета на адвокатската колегия във В. Търново [Митова-Ганева, К. 2019, с. 333].

⁶ Марин Тананов е прокурор и съдия при Търновския окръжен съд от 1935 г., поради което след 9 септември 1944 г. е подведен под отговорност по наредбата-закон за Народния съд. Пети състав на Плевенския народен съд – В. Търново го признава за невиновен и го оправдава [ДА–В. Търново, ф. 72К, оп. 1, а.е. 126, л. 132]. Право на адвокат получава през 1946 г. След заличаването му през 1952 г. М. Тананов прави опит за възстановяване на адвокатските си права през 1956 г. На 5 май 1956 г. съветът на адвокатската колегия разглежда неговата молба за включване в списъка на адвокатите в колегията. В протокола се посочва, че решението за заличаването му през 1952 г. не е влязло в сила поради доброволното напускане на професията, но се отказва вписването му като адвокат поради следните причини: „неправилно ориентиран политически, вследствие на което е въдворяван в ТВО след 9 септември 1944 г.“; „същия е добре материално обезпечен“; „непригоден за упражняване на адвокатската професия“; „професията в района на съвета е преситена“ [ДА–В. Търново, ф. 1323, оп. 1, а.е. 5, л. 116; Митова-Ганева, К. 2019, с. 307–308].

От докладната записка става ясно, че при изработване на постановлението Министерството на правосъдието е поддържало контакт с отдел „Административен“ на ЦК на БКП, където са направени съответни бележки, отнасящи се до неговите форма и същност. Посочва се, че въпросът е съгласуван с Министерството на народната отбрана, Министерството на вътрешните работи, Министерството на транспорта и Главната прокуратура, които не възразяват по принцип срещу създаването на единна съдебна система в страната. Имайки предвид, че „проекто-постановлението е първо по Министерството на правосъдието и има да играе важна роля за подобряване състоянието на нашето народнодемократично правосъдие“, Ив. Михайлов предлага то да излезе от името на ЦК на БКП и Министерския съвет [ЦДА, ф. 1Б, оп. 6, а.е. 1489, л. 18–19].

В текста на постановлението се посочва, че Министерството на правосъдието е реорганизирано адвокатурата по пътя на отстраняване „в основни линии вражеските елементи и тия, които със своята дейност излагаха адвокатската професия“ и на създаване на адвокатски колективи [ЦДА, ф. 1Б, оп. 6, а.е. 1489, л. 33]. В точка 16 се задължава Министерството на правосъдието да изработи законопроект за изменение на Закона за адвокатите до 31 декември 1951 г. като се използват опита и достиженията на съветската адвокатура. Едновременно с това се дава право на Министъра на правосъдието „да определя максималното число адвокати за всеки район, съобразно нуждите от юридическа помощ“, както и числото на кандидат-адвокатите при адвокатските колегии [ЦДА, ф. 1Б, оп. 6, а.е. 1489, л. 39].

На страниците на списание „Социалистическо право“ помощник-министърът на правосъдието Г. Михайлов разглежда Постановление на МС от 26 февруари 1952 г. в контекста на необходимостта от подобряване работата по ведомството на Министерството на правосъдието. Авторът посочва, че успоредно с идеята за създаване на единна съдебна система, внедряване на съветските методи на работа в съдилищата и идеологическо превъзпитание на кадрите в съдебната система в постановлението се поставя и въпросът за преустройството на адвокатурата в „истински народна адвокатура“. Г. Михайлов отстоява разбирането, че израстването на българския адвокат като „трибун на новото социалистическо право в съдебната зала“ изисква той „да се учи от опита на съветския адвокат, да усвоява съветското и нашето ново, социалистическо право“ [Михайлов, Г. 1952, с. 4–9].

Конкретните стъпки на Министерството на правосъдието в тази посока са свързани с промени в нормативната уредба за дейността на адвокатурата. В мотивите към проектоуказа за адвокатурата от 22 март 1952 г. Министърът на правосъдието Р. Найденов посочва, че неговото изготвяне е в изпълнение на Постановление № 127 от 26 февруари 1952 г. на Министерския съвет, с което е възложено на Министерството на правосъдието реорганизирането на адвокатурата. В самото начало е отбелязано, че е използван „широко опита и постиженията на съветската адвокатура“, съобразени с условията в нашата страна. Изведени са основните акценти, които определят принципите на организация и функциониране на българската адвокатура: образуване на адвокатски колегии; създаване на юридически консултации с назначени от съветите на колегиите секретари, които договарят с клиентите и разпределят работата между членовете на консултациите; общо ръководство и върховен надзор върху цялата организация на адвокатурата, осъществявани от Министъра на правосъдието (въз основа на одобрен от Министерския съвет годишен план той „запланува и разпределя адвокатските и стажантски кадри“ и може да изменя и отменя решенията на съветите, „ако това се налага от обществения интерес“). В заключение се посочва, че предлаганият проектоуказ „ще допринесе за изграждането на адвокатурата в истински помощник на нашето социалистическо правосъдие и в страж на социалистическата законност“ [ЦДА, ф. 88, оп. 13, а.е. 207, л. 70–71].

На 10 юни 1952 г. е публикуван Указ № 270 за адвокатурата (УА). В първите текстове, отнасящи се до уточняване на условията за придобиване правото на адвокат, се повтаря установеното със ЗА от 1947 г. положение, че не могат да бъдат адвокати лица „с лошо или опозорено име в обществото“ и такива с „фашистки или реставраторски прояви“ (чл. 3). Новите положения, свързани с организацията и дейността на адвокатурата, намират израз в принципа на пла-

ниране и разпределение на адвокатските и стажантските кадри от Министъра на правосъдието (чл. 7). В чл. 8 адвокатската колегия се определя като „доброволна организация на всички лица, които се занимават с адвокатска дейност“. В същото време текстът на чл. 16 е категоричен, че „адвокатът не може да упражнява професията си, ако не е вписан в адвокатската колегия и не е член на юридическа консултация“. Адвокатската колегия е юридическо лице. Нейни органи са общото събрание, съветът на адвокатската колегия и контролният съвет (чл. 9).

В чл. 12 се уточняват функциите на съвета на адвокатската колегия, избран за срок от 2 години от общото събрание на колегията. Сред тях са: приемане, изключване и заличаване на адвокатите от колегията; организиране на юридическите консултации; провеждане на „необходимите мероприятия за повишаване на идейно-политическото ниво и юридическата квалификация на членовете на колегията“; възбуждане на разследване на дисциплинарни простъпки на адвокати и налагане на дисциплинарни наказания.

Юридическата консултация се образува по решение на съвета на адвокатската колегия. Тя е юридическо лице и нейните органи са общото събрание и секретарят, който се назначава от съвета на адвокатската колегия. Той „представява консултацията, ръководи работата ѝ и отговаря за нея“ (чл. 17, 18). Договарянето с клиентите се извършва единствено от секретаря, който разпределя работата между адвокатите и контролира изпълнението ѝ (чл. 19).

Висшият адвокатски съвет преустановява дейността си, а текстът на чл. 30 гласи, че „министърът на правосъдието има общо ръководство и върховен надзор върху дейността на съветите на адвокатските колегии и на юридическите консултации“. Преписи от решенията и отчетите на съветите на адвокатските колегии се изпращат в Министерството на правосъдието. Министърът разглежда жалбите срещу решенията и разпорежданията на съветите на адвокатските колегии. В неговите правомощия е тяхното изменение, ако „това се налага от обществен интерес“ (чл. 31, 32).

В раздел VI на УА намират място текстовете, отнасящи се до дисциплинарната отговорност на адвокатите. В чл. 33 са посочени случаите, при които адвокатите подлежат на дисциплинарно наказание: за допуснати грешки, дължащи се на небрежност или липса на правна подготовка; за системно нарушение на правилата на вътрешния ред в юридическата консултация; за получаване на възнаграждение направо от клиента; „за неспазване надлежно приличие в отношенията си към съда и другите учреждения, помежду си или към гражданите“; „за всяко действие, което излага честта и достойнството на адвоката“. В чл. 36 се визират дисциплинарните наказания: мъмрене; строго мъмрене; отстраняване от работа за срок до шест месеца; изключване от колегията. Според чл. 37 дисциплинарните дела се възбуждат с решение на съвета на адвокатската колегия по негова инициатива, по оплакване на граждани или по искане на съдебни или прокурорски органи.

В преходните правила е посочено, че се отменя ЗА от 1947 г. (§ 1), а съществуващите адвокатски колективи се преименуват в юридически консултации, като секретарите им продължават да изпълняват длъжностите си до назначаването на нови (§ 4). Съветите на адвокатските колегии разглеждат молбите на адвокати, подадени след изтичане на тригодишния срок от заличаването им по чл. 59 от ЗА от 1947 г., а издадените от тях решения подлежат на обжалване пред Министъра на правосъдието (§ 5) [Добчев, П. 2004, с. 190–191].

На 12 август 1952 г. е публикуван Правилник за приложение на Указа за адвокатурата. В него се детайлизират основните положения, свързани с организацията и дейността на адвокатурата. Според чл. 18 численият състав на съвета на адвокатската колегия се определя от броя на адвокатите в колегията (5-членни състави за колегии до 50 адвокати и 7-членни – за колегии с повече от 50 адвокати). В чл. 19 се посочва, че избраните от съвета председател, заместник-председател, секретар и касиер изпълняват функциите си безплатно. Предвижда се обаче и възможността посочените длъжности да бъдат платени, като „лицата, които ги заемат, се освобождават от задължението да упражняват адвокатска професия“.

Текстовете на чл. 26–37 се отнасят до юридическите консултации. С тях се определят подробно мястото и ролята на общото събрание и секретаря. Основните положения, свързани с вписването и изключването на адвокати от колегията, са изяснени в чл. 38–42.

Детайлно са разписани процедурите по осъществяване на дисциплинарното производство: формиране на комисии в тричленен състав за разглеждане на дисциплинарни дела; осъществяване на процедура по събиране на доказателства и изготвяне на доклад от натоварено за тази цел лице от съвета на адвокатската колегия; изискване на обяснения от адвоката; вземане на решение от съвета в месечен срок за възбуждане на дисциплинарно преследване или прекратяване на преписката; посочване на свидетели и заплащане на разноските по явяването им; допускане само на адвокати и съдии на дисциплинарните дела; изслушване заключението на прокурора и обясненията на подсъдимия преди постановяване решението на дисциплинарната комисия; възможност за обжалване на решението в седемдневен срок пред министъра на правосъдието (чл. 47–60) [Добчев, П. 2004, с. 193–194].

Въз основа на чл. 42 от УА се утвърждава Правилник за вътрешния ред в юридическите консултации. В него се уточнява ролята на секретаря на консултацията, който „изпълнява своите функции на основата на единоначалието; неговите разпореждания и указания по работите в консултацията са задължителни за адвокатите и стажант-адвокатите“ (чл. 4). В своята работа той е подпомаган от общото събрание (чл. 2). Дейността му е свързана с: разпределяне на делата между адвокатите; укрепване на трудовата дисциплина; уведомяване на адвокатския съвет за извършени от адвокатите дисциплинарни нарушения; приготвяне и изпращане на сведения за „професионалната и общественно-политическата работа на членовете на консултацията“ (чл. 5).

Според правилника гражданите, които търсят правна помощ, се отнасят до секретаря на консултацията като попълват специална карта, след което им се посочва адвокатът, при когото да се явят. В картата задължително се отбелязват характерът и предметът на делото, както и резултатът от него (чл. 12–14). Текстът на чл. 16 предвижда провеждане най-малко един път в месеца на общо събрание на адвокатите за разглеждане на въпроси, свързани с подобряване работата в юридическата консултация, обсъждане на сложни казуси, възникнали в практиката, изслушване на доклади по правни въпроси, отнасящи се до текущото законодателство [Справочник на народните..., 1954, с. 154–156].

Определена представа за прилагането на новите нормативни документи дават запазените в Държавен архив – В. Търново протоколи от заседанията на съвета на адвокатската колегия в града. На проведеното на 15 септември 1952 г. заседание, с участието на секретаря на първичната партийна организация при съдебните учреждения Иван Кънев и секретаря на профорганизацията на адвокатите Димо Димов (вместо председателя Петър Георгиев), се разглежда новият УА. При обсъждането акцентът се поставя върху няколко основни въпроса. Първият се отнася до прилагане в практиката на изискването за разпределяне работата между адвокатите от секретаря на консултацията, което е свързано с разяснителна дейност както в рамките на профорганизацията, така и сред населението относно процедурата, чрез която ще се търси правна помощ от консултациите. Ив. Кънев споделя своето мнение, че длъжността на секретарите трябва да бъде платена. В хода на заседанието се изразява становище, че във В. Търново, където към този момент функционират четири адвокатски колектива, трябва да останат само две консултации. В изказванията се прокарява разбирането, че е необходимо да се проведе работа сред адвокатите по изясняване основните положения в УА, както и обсъждане на общо събрание на профорганизацията на пропуските в неговото приложение. Съветът взема решение да се напомни на секретарите, че от влизането в сила на УА до този момент не се изпълнява чл. 19, както и да се свика конференция на секретарите на консултациите и председателите на профорганизациите на 27 септември 1952 г., на която да се обсъдят проблемите, свързани с приложението на УА [ДА–В. Търново, ф. 1323, оп. 1, а.е. 4, л. 85–86].

На 3 октомври 1952 г. съветът на адвокатската колегия разглежда препоръките на конференцията от 27 септември с.г. и взема следните решения: консултациите във Велико Търново да останат две вместо четири (предвижда се сливане на първа и трета, както и на втора и четвърта консултации); длъжността на секретарите да бъде платена, като те се освобождават от задължението да упражняват адвокатската професия; процесът на формиране на новите консултации, избиране на секретарите от общи събрания и назначаването им от съвета да приключи до 1 ноември 1952 г.; да се окрупнят консултациите в околийските центрове, като в Севлиево, Габрово, Дряново и Елена се създаде по една консултация; размерът на възнаграждението на секретарите да се определя от общото събрание на всяка консултация съразмерно с работата, като за В. Търново се предлага той да бъде 800 лв. месечно.

В решенията на съвета се отделя значително място на разяснителната работа, която трябва да се проведе до края на месец ноември сред населението във връзка с чл. 19 от УА, като се свърже „с прокарването у нас на отечественофронтовската законност и социалистическото правно съзнание“: да се изготви писмено изложение, изясняващо новото устройство на адвокатурата, което адвокатите от консултациите да разпространяват по време на отечественофронтовски и профорганизационни събрания сред населението; да се повиши контролът от страна на съвета на адвокатската колегия и секретарите при прилагането на УА, като „се налагат най-строги санкции на нарушителите“; да се определи работното време във всяка консултация; да се разгласи чрез профгрупите, че всеки, който иска да постъпи на друга работа, може да се обърне към „съвета, който ще направи ходатайство“ за неговото назначаване [ДА–В. Търново, ф. 1323, оп. 1, а.е. 4, л. 87–88].

Запазените документи свидетелстват, че посочените срокове за реорганизация на адвокатурата не са спазени и в началото на 1953 г. продължава процесът по преустройство на адвокатската дейност в съответствие с новата нормативна уредба.

На 11 януари 1953 г. се провежда редовното общо годишно събрание на Търновската адвокатска колегия. Много от изказалите се засягат темата за приложението на чл. 19 от УА. Григор Кънев счита, че секретарят трябва не само да разпределя, но и да контролира работата на адвокатите. Според него не може да се говори за уравниловка между адвокатите, а спрямо клиентите не може да се проявява никакво насилие „щом като искат определен адвокат“ [ДА–В. Търново, ф. 1323, оп. 1, а.е. 4, л. 105]. Подобно е и становището на Сотир Тренчев: „Не можем да накараме насила клиентите да отиват при друг адвокат щом искат определен адвокат“ [ДА–В. Търново, ф. 1323, оп. 1, а.е. 4, л. 106]. Във връзка с чл. 19 Нено Коев споделя своето мнение, че нищо не е направено за приложение на взетите решения на свиканата конференция. По повод на коментарите, които се изговарят към момента, счита, че те имат съвещателен глас с оглед на предстоящата конференцията в София на 23 януари по проблемите, свързани с прилагането на УА [ДА–В. Търново, ф. 1323, оп. 1, а.е. 4, л. 107]. Тодор Аврамов от Габрово изразява разбирането, че целта на чл. 19 е „да даде възможност на адвоката да живее“. Той препоръчва длъжността на секретаря да бъде платена, както и да се премахне правото на клиента „да иска и определя адвоката си“. Според него секретарят „най-правилно“ ще насочи клиента към определен адвокат [ДА–В. Търново, ф. 1323, оп. 1, а.е. 4, л. 107].

По време на заседанието на съвета на адвокатската колегия, проведено на 30 януари 1953 г., се набелязват практически мерки за приложение на инструкциите за организиране на адвокатурата, приети на състоялата се конференция на 23 и 24 януари същата година. Отново се застъпва идеята за уедряване на консултациите, като във В. Търново остават две – в едната влизат 26 души, а в другата 25. Посоченият срок за организиране на консултациите, избиране на секретари и назначаването им от съвета на адвокатската колегия е 5–7 февруари 1953 г., за да могат консултациите в новия състав да започнат работа от 10 февруари.

Във връзка с изясняване на основните положения, свързани с уреждане работата на адвокатурата, се предвижда изработване на наредба до всички служби в окръга, околиците, селскостепните и обществените организации, която да бъде приета от съвета на 7 февруари 1953 г. До тази дата трябва да се подготви и план за разясняване на социалистическото законодателство.

Подчертава се необходимостта от търсене съдействието на всички масови организации за разгласяване на новите принципи на устройство и дейност на адвокатурата по време на провежданите от тях събрания.

В срок до 5 февруари с.г. се предвижда учредяване на комисии в различните градове, които ще проверяват работата на адвокатите в съдебната зала. Утвърждава се решение за провеждане на производствени събрания „в споразумение с отговорниците на съдебните места“ веднъж на три месеца в консултациите. Не е подминат и въпросът за съобразяване на просветната дейност с плана, който ще спусне Министерството на правосъдието за изучаване труда на Сталин „Икономическите проблеми на социализма в Съветския съюз“ и материалите на XIX конгрес на КПСС. Посочва се, че в началото на февруари 1953 г. съветът на адвокатската колегия трябва да представи в Окръжния комитет на БКП, Окръжния народен съвет и съответните околийски народни съвети списъци на адвокатите, които „желаят да заемат друга подходяща работа, като се следи за всички овакантени или новосъздадени служби“ [ДА–В. Търново, ф. 1323, оп. 1, а.е. 4, л. 111–112].

На свое заседание от 14 февруари 1953 г. съветът на адвокатската колегия приема докладваната от д-р Ганчо Пенчев наредба за реда, по който ще се ангажират адвокати. Според нея всеки гражданин, който има нужда от адвокат, трябва да се отнесе до секретаря на някоя юридическа консултация. Секретарят, след проучване на конкретния случай, определя адвоката, на когото той ще бъде възложен. Ако гражданинът настоява работата да бъде извършена от предпочитан от него адвокат, „секретарят преценява дали посоченият адвокат, в случая, би могъл да бъде натоварен с нея и решава нему или на друг адвокат да я възложи“. След внасянето на предвидената сума в касата на консултацията гражданинът получава бележка, с която отива при определения адвокат, който трябва да защитава интересите му. Ако нуждаещият се от адвокатска помощ е в затвора, се следва същата процедура – въпросът се отнася до секретаря, който „отива на среща при него, изслушва го и определя адвоката, комуто възлага работата“. Свижданията на адвокатите със затворниците трябва да стават освен с разрешение от прокурора и с „разрешение на секретаря на съответната консултация“ [ДА–В. Търново, ф. 1323, оп. 1, а.е. 4, л. 115–116].

Първото обобщение за извършената работа по реорганизацията на адвокатурата е направено на заседание на съвета на адвокатската колегия, проведено на 14 март 1953 г., като се посочва, че от 15 февруари във всички консултации, а в Севлиево от 1 март, започва прилагането на чл. 19 от УА. Приема се констатацията, че адвокатите спазват установения с новата нормативна уредба ред и голямата част от клиентите се съгласява с назначения им защитник. Отбелязва се, че са проведени събрания в консултациите за обсъждане на работата и някъде са изнесени нередности (Дряново, Севлиево и В. Търново). Подчертава се, че наредбата от 14 февруари е отпечатана в 1000 екземпляра, които са разпространени, и са изработени планове за просветна дейност в съответствие със спуснатия такъв от Министерството. Сред пропуските се посочва, че не е представен доклад за разяснителната работа сред населението. Избрани са комисии за следене работата в съдебната зала, но от докладите за Дряново и Елена са направени изводи, че контролът протича формално. Като проблем се отчита неуплътняването на работното време от адвокатите [ДА–В. Търново, ф. 1323, оп. 1, а.е. 4, л. 119–120].

На 11 май 1954 г., в съответствие с Окръжно № 785 от 24 март с.г. на Министерството на правосъдието, съветът решава да бъде учредена специална служба за безплатна правна помощ, която да бъде ръководена от секретарите на консултациите [ДА–В. Търново, ф. 1323, оп. 1, а.е. 5, л. 14], а на 9 юни е одобрена изработената д-р Ганчо Пенчев наредба за нейното функциониране. На заседанието на 9 юни 1954 г. се взема и решение за изготвяне в десетдневен срок на специална наредба по приложение на чл. 19 от УА с „подробни обяснения и конкретни препоръки“, която да се разпрати до „народните съвети в градовете и селата, по предприятията и учрежденията“. Планира се и широка разяснителна кампания, организирана със съдействието на комитетите на ОФ и профсъюзите, която да включва изнасяне на доклади от членове на колегията „за новата адвокатура и социалистическата законност“. Предвижда се наредбата да

бъде публикувана във в. „Борба“ (В. Търново) и в. „Стахановец“ (Габрово) [ДА–В. Търново, ф. 1323, оп. 1, а.е. 5, л. 19].

Проблемите с прилагането на УА и най-вече с чл. 19 продължават да бъдат във фокуса на работата на съвета на адвокатската колегия и през 1955 г. В изказванията на проведеното в началото на януари редовно общо годишно събрание на адвокатската колегия във В. Търново се правят оценки относно разпределението на работата между адвокатите, което се осмисля като важен въпрос на новата нормативна уредба. Според Гр. Кънев правилното разпределение на работата от секретаря съобразно чл. 19 трябва да се извършва чрез уточнени критерии. Той посочва, че обикновено се разпределя „случайната клиентела“, т.е. тази, която не е определена към някой адвокат. Счита, че при това положение с намаляване на работата разпределението ще се затрудни, защото „няма да има какво да се разпределя“. Обръща внимание на ролята на секретаря, който е необходимо „всещяло да ръководи консултациите“ [ДА–В. Търново, ф. 1323, оп. 1, а.е. 5, л. 41].

Няколко са акцентите в изказването на Нено Коев. Според него „трябва да се направи повече за марксистко-ленинската просвета“ в колегията и да се върви в крак с „мероприятията на партията и правителството за намаляване на цените и възнагражденията“. Намира, че има по-скоро „начало на приложение на чл. 19 от УА, а трябва да имаме пълно приложение на чл. 19“ [ДА–В. Търново, ф. 1323, оп. 1, а.е. 5, л. 42]. Слави Българанов определя приложението на чл. 19 като „болния въпрос“ и прави уговорката, че неговият текст „не значи още уравниловка“. Стоян Нацов заявява, че нищо не е направено по изпълнението на чл. 19. Според него положителни резултати могат да се постигнат само чрез „съзнателната помощ“ на всички адвокати, т.е. „при доброволно отказване от работа за сметка на тези, които нямат такава“ [ДА–В. Търново, ф. 1323, оп. 1, а.е. 5, л. 43]. Христо Гунев също смята, че не е постигнато пълно действие на чл. 19. Неговото становище е, че само се правят опити за приложението му, като счита, че ще трябва да се търси „по-справедлив начин за разпределение на работата“ [ДА–В. Търново, ф. 1323, оп. 1, а.е. 5, л. 44].

На проведеното на 2 април 1955 г. заседание председателят на съвета изнася информация за свиканата от Министерството на правосъдието на 25–26 март конференция в София, по време на която се разглеждат важни въпроси, между които цялостното приложение на чл. 19 от УА и разпореждането на МС за заплануване на адвокатските кадри. С оглед на решаването на тези проблеми на конференцията се набелязват конкретни мерки. Приемайки, че „най-голямата, а някъде единствена пречка за неприложението на чл. 19 от УА са само адвокатите и бездействието на съветите на адвокатските колегии“, се набляга на необходимостта от разгръщане на разяснителна работа сред адвокатите, за да бъдат убедени те в „преимущества лично за тях“, давани им при правилното приложение на закона, а именно „независимостта от клиента, освобождаване от грижата утре дали ще има работа, възможност за всестранно образование и повишаване на професионалната си квалификация и майсторство“. Едновременно с това се подчертава и нуждата от продължаване на кампанията по изясняване на основните положения в УА сред населението [ДА–В. Търново, ф. 1323, оп. 1, а.е. 5, л. 51].

Малко по-късно, на 14 май 1955 г., се взема решение за издаване на поредна наредба за разясняване на УА сред населението, която „да се разгласи чрез радиоуредбите, местния печат и разпространи в печатна форма“. Уточнява се и съставът на комисията, която трябва да я подготви в срок до 21 май [ДА–В. Търново, ф. 1323, оп. 1, а.е. 5, л. 55].

Проблемът за прилагане на чл. 19 от УА присъства и на проведеното на 22 май 1955 г. общо извънредно събрание на членовете на Великотърновската адвокатска колегия, по време на което председателят на съвета изнася доклад във връзка с организираното от Министерството на правосъдието съвещание с председателите на адвокатските колегии в страната по повод приложението на чл. 19 от УА. В разгърнатото оживено обсъждане се представят различни случаи и гледни точки. Димо Димов счита, че трябва „да се превъзпитат клиентите“ и споделя наблюдението си, че в началото, при уедряване на консултациите, „голямата част от клиентите се отнасяха до секретаря, а сега е обратното – изключение е клиент да търси секретаря, а не

определен адвокат“. Друга е гледната точка на Стоян Нацов, чийто въпрос „А дали адвокатите имат доверие в секретаря, че правилно ще разпредели работата?“ остава без коментар [ДА–В. Търново, ф. 1323, оп. 1, а.е. 5, л. 57–60].

Към есента на 1955 г. въпросите, свързани с организацията на адвокатската работа на основата на чл. 19, продължават да се обсъждат. В доклад на секретаря на първа юридическа консултация във В. Търново (16 септември 1955 г.) работата по прилагането на чл. 19 се оценява като „доста напреднала и подобрена“, но се отчитат трудностите, срещани с клиентите, които „проявяват упоритост“ в искането за определен адвокат. Посочва се необходимостта от разяснителна работа сред хората, като „им се вгълпи, че всичко е направено в тяхна полза и да не се поддават на внушения от когото и да било и да търсят посредници“ [ДА–В. Търново, ф. 1323, оп. 1, а.е. 5, л. 75].

Изложените факти показват, че българските адвокати трудно възприемат въвеждането на новата организация на работа при упражняване на адвокатската професия, поради което проблемите, свързани с цялостното прокарване на чл. 19 в практиката, заемат важно място в дейността на адвокатурата през разглеждания период.

Важни последици за българската адвокатура произтичат и от предприемането на действия за прилагането на чл. 7 от УА, в резултат на които се извършва поредната чистка в адвокатските среди. Във връзка с подготовката на първото планиране на адвокатските и стажант-адвокатските кадри за 1954 г. е изготвен доклад от Министъра на правосъдието до председателя на Министерския съвет⁷. В него се посочва, че към 1 юли 1953 г. в страната има 25 адвокатски колегии, в които са включени 2420 адвокати, от които в София – 909. Подчертава се, че е налице „голямо несъответствие“ между числото на адвокатите и нуждата от тяхната дейност, тъй като от работата на съдилищата отпадат търговските дела и споровете между различните предприятия се разрешават от Държавния арбитраж, където адвокати не се допускат, а с кооперирането на земята в ТКЗС значително намаляват делата за собственост, за нарушено владение, за решаване на наследствени спорове. От друга страна, се посочва, че „с увеличаване на благосъстоянието на трудещите се, политическото превъзпитание и издигане идейно-политическия уровень на нашия народ“ ще бъдат премахнати условията за извършване на престъпления. На тази основа се твърди, че ще намалява работата на адвокатите като „естествена последица от успешното социалистическо строителство в нашата Родина“.

Представени са данни за възнагражденията на адвокатите от 1950 до края на 1952 г. (за около 2600 души), въз основа на които се прави изводът за намалението им за „две години от 7 617 567 лв.“. Обръща се внимание на броя на студентите в Юридическия факултет, както и на завършилите и издържалите държавния си изпит, като се отбелязва, че „по-голямата част от тях ще се насочат към адвокатурата“. Прокарва се становището, че не бива всички завършващи специалност „Право“ да бъдат допуснати в адвокатурата. В направения анализ се посочва, че „най-малко“ половината от адвокатите не уплътняват работното си време. Изразява се опасение по отношение на възможността „при увеличение и на така голямото число на адвокатите, да настъпи разложение, падане на морала и корупция“.

Направените констатации определят предложението за внасяне от Министерството на правосъдието за одобрение от Министерския съвет на таблица за планиране и разпределение на адвокатските и стажант-адвокатските кадри през 1954 г., като се даде право на Министъра на правосъдието да прави корекции за броя на адвокатите в размер на 10% от заплануваното количество [ЩДА, ф. 1Б, оп. 24, а.е. 171, л. 5–8]. Според приложената таблица общият брой на адвокатите в страната трябва да бъде намален от 2420 (1953 г.) на 1720 души (1954 г.), т.е. 700

⁷ Докладът не е точно датиран, но неговото съдържание, приложената таблица за планиране на адвокатските кадри през 1954 г., както и издаденото на 30 октомври 1953 г. Разпореждане № П–1720, с което се одобрява планът на Министерството на правосъдието, дават основание да се приеме, че той е подготвен през есента на 1953 г.

адвокати трябва да напуснат професията [ЩДА, ф. 1Б, оп. 24, а.е. 171, л. 9–11]. На 30 октомври 1953 г. МС издава Разпореждане № П–1720, с което одобрява плана на Министерството на правосъдието [ЩДА, ф. 1Б, оп. 24, а.е. 171, л. 13].

На 3 декември 1953 г. отдел „Адвокатура“ при Министерство на правосъдието издава Окръжно № 3315 до председателите на съветите на адвокатските колегии, което съдържа инструкции за начина на прилагане на плана за определяне бройката на адвокатите. Изрично е посочено, че привеждането му в действие трябва да става „с оглед да останат в колегията подготвените в професионално и политическо отношение, онези, които имат данни за развитие, които работят по новому“. В Окръжното са посочени критериите, които ще се прилагат при определяне на адвокатите, подлежащи на съкращение: „непригодни за адвокатска работа, неработоспособни, слаба професионална подготовка, морално изложени (неиздържани) и недобра политическа ориентация“. Уточнява се, че при определянето на адвокатите, които ще бъдат съкратени, трябва да се подхожда „строго индивидуално“. Подчертава се, че млади хора, които са „професионално добре подготвени“ и „политически правилно ориентирани“, но имат малко работа, трябва да се оставят в колегиите и посредством разпределението на работата от секретарите на юридическите консултации да им се даде възможност да се утвърдят като адвокати. По отношение на адвокатите, които трябва да напуснат колегията, се предвижда „да се направи възможното от съветите на адвокатските колегии, въз основа на постановлението № 153 от 21.III.1953 г. и Разпореждане № П–1720 от 30 октомври 1953 г. на Министерския съвет за назначаване юрисконсулти да бъдат назначени за такива при учреждения, народни съвети, кооперации, предприятия и пр.“ [ЩДА, ф. 1Б, оп. 24, а.е. 171, л. 13].

На 3 декември 1953 г. е одобрена от Министъра на правосъдието Инструкция за приложение на Разпореждане № П–1720, където се изяснява процедурата, която трябва да се следва при съкращаване на адвокатите. Посочено е, че определеният брой на адвокатите по места трябва да бъде установен до края на 1955 г. Съветът на адвокатската колегия определя кои адвокати трябва да бъдат съкратени, като преди постановяване на решението за съкращаване, което се взема на неговото общо събрание, се уведомяват заинтересованите лица. В седемдневен срок те могат да направят своето възражение пред съвета. Същият е и срокът, в който може да бъде обжалвано решението на съвета на адвокатската колегия пред Министерството на правосъдието. На 31 декември 1954 г. и на 31 декември 1955 г. съветите на адвокатските колегии трябва да съобщят в Министерството поименно кои адвокати се числят към колегията в седалището на съвета и съответно в колегиите на района му [ЩДА, ф. 1Б, оп. 24, а.е. 171, л. 12].

На 22 февруари 1954 г. д-р Иван Пашов⁸ в писмо до Секретариата на ЦК на БКП изразява становище, че предприетата от Министерството на правосъдието кампания по заличаването на адвокати под предлог, че общият брой адвокати бил голям, нямало работа за всички и имало такива, които получавали малки доходи от професията си, е „погрешна стъпка“. Той определя адвокатската професия като „все още свободна професия“. Посочвайки, че не малко адвокати с „фашистки разбирания“ са отстранени при проведената чистка, Ив. Пашов отстоява своето разбиране, че заличаването на адвокати под други претексти „значи да създаваме врагове на правителството и партията“. Той споделя съмнението, че с този процес се цели да се осигури „по-широк терен на адвокатите-партийци“, което намира за „свършено неправилно“. Неговото убеждение е, че невъзможността да се осигури работа на заличените адвокати ги тласка „в редовете на врага“ [ЩДА, ф. 1Б, оп. 24, а.е. 171, л. 1].

Писмото на д-р Ив. Пашов е повод за допълнителни разяснения от страна на Министерството на правосъдието. В информация до Секретариата на ЦК на БКП от 18 март 1954 г. отново се насочва вниманието към констатациите и изводите, направени в разгледания по-горе

⁸ Д-р Иван Пашов е известен деец на Комунистическата партия преди и след 9 септември 1944 г. След установяването на властта на ОФ той е депутат в XXVI ОНС и в VI ВНС. В края на 40-те – началото на 50-те години на XX в. е кмет на София. През първата половина на 50-те години е член на ЦК на БКП и на НС на ОФ. През 1949–1950 г. е председател на Висшия адвокатски съвет. Взема участие в процеса на създаване на новото социалистическо законодателство за адвокатурата.

доклад на Министъра на правосъдието. Поставя се акцент върху съществуващото несъответствие между числото на адвокатите и нуждите от такива и се отстоява тезата за необходимостта от планиране на адвокатските кадри. Подчертава се, че в доклада на Министъра на правосъдието, Окръжно № 3315 от 3 декември 1953 г. и Инструкцията за приложение на разпореждането на МС № П–1720 се дава отговор на една част от въпросите, поставени от Ив. Пашов, като в същото време се посочва, че този отговор трябва да бъде по-подробен. На първо място, ясно се заявява, че адвокатската професия „не може и не бива да се смята за свободна професия“, така както се е приемало в миналото. Отново се отстоява разбирането, че в процеса на социалистическо строителство с оглед на стопанските и политическите промени „характерът на делата ще продължава да се изменява и делата, по които адвокатите се явяват, се намаляват и ще продължават да се намаляват“. Въвеждането на плановото начало при определяне на адвокатските кадри се мотивира и с опасността „да настъпи разложение, падане на морала и корупция“ сред голяма част от адвокатите.

Отхвърля се и твърдението на Ив. Пашов, че съкращението се прави, за да се разширят възможностите за работа на адвокатите партийци, които в цялата страна са около 350 (от 2420 души), разпределени в 176 юридически консултации. Споделя се разбирането, че въпреки чистката в адвокатските среди, проведена през 1947–1948 г. „мнозина успяха да се прикрият“, поради което една от задачите на съветите на адвокатските колегии е след разобличаването на такива адвокати да ги заличи. Счита се, че за тях „съкращаването е най-безболезненият начин за напускане на професията“ [ЦДА, ф. 1Б, оп. 24, а.е. 171, л. 2–4].

Изложението на Ив. Пашов предизвиква и проверка от страна на отдел „Административен“ при ЦК на БКП. В подготвената справка от 2 април 1954 г., подписана от Добри Терпешев, се подчертава, че провежданите в цялата страна действия във връзка с планиране броя на адвокатите са резултат от прилагането на чл. 7 от УА и разпореждането на МС № П–1720 от 30 октомври 1953 г. Направено е заключението, че от завършилите Юридическия факултет на Софийския университет 4500 души от 9 септември 1944 г. до този момент голяма част се насочва към адвокатската професия и че е „невъзможно всички да бъдат допуснати в адвокатурата“. Отчита се и обстоятелството, че една определена част от адвокатите (за София се посочва числото 350) „не изкарват прехраната си от адвокатство“. Отхвърля се твърдението на Ив. Пашов, че кампанията по съкращаване на адвокатски кадри има за цел обезпечаване на повече доходи за адвокатите комунисти и се посочва, че „се касае до изпълнение на едно законно и правителствено разпореждане“. Отдел „Административен“ на ЦК на БКП отчита липсата на конкретни сведения и сигнали за допуснати нередности в този процес от страна на Министерството на правосъдието [ЦДА, ф. 1Б, оп. 24, а.е. 171, л. 14–15].

Изработените от Министерството на правосъдието и утвърдени от правителството документи стоят в основата на предприетите по места действия за съкращаване на адвокати. Проучените до този момент архивни материали разкриват начина, по който се осъществява новата вълна на чистка в адвокатурата.

На заседание на съвета на Коларовградската адвокатска колегия⁹, проведено на 16 февруари 1953 г., се взема решение да се образува една адвокатска консултация в града, като длъжността на секретаря бъде платена, т.е. той да бъде освободен от задължението да се явява по дела. Счита се, че по този начин не само ще се осигури издръжката на всички адвокати, но ще се създадат „най-благоприятни условия за тяхното въвличане в активна обществена дейност, за превръщането им в истински народни адвокати“. Утвърждава се и разбирането, че съобразно нуждите от правна помощ в Коларовград броят на адвокатите трябва да бъде намален на 30 души. На 17 март 1954 г. се изпраща на Министерството на правосъдието, отдел „Адвокатура“, препис от протокол № 2 („поверителен“), с който е изготвен план за работата на съвета

⁹ През 1950 г. (до 1965 г.) Шумен е преименуван на Коларовград..

относно съкращаването на адвокати. В него се подчертава, че съветът на адвокатската колегия възприема като своя основна задача осигуряване на нова работа на напусналите адвокатската професия, като от края на 1952 г. до този момент е оказал съдействие на повече от 20 членове да бъдат назначени като юрисконсулти в държавни и обществени учреждения [ЩДА, ф. 88, оп. 14, а.е. 103, л. 2–3].

През есента на 1953 г. членовете на съвета на Плевенската адвокатска колегия се опитват да приложат подхода на убеждаване на отделни адвокати доброволно да напуснат колегията. На проведеното на 4 септември 1953 г. заседание се взема решение да се изготви списък на адвокати с големи доходи и навършили пенсионна възраст, които да бъдат повикани, за да „се приканят да освободят колегията преди съветът да е взел становище за отстраняването им по признаците, указани в УА и правилника“ [ЩДА, ф. 88, оп. 14, а.е. 104, л. 173].

На 11 септември съветът на адвокатската колегия се среща с определени адвокати и им предлага „да освободят колегията безболезнено“. Такъв е случаят с Иван П. Цеков, който реагира остро на направеното предложение, въпреки че според съвета той има добро материално състояние и би могъл да улесни ръководството в провеждането на предприетата кампания по намаляване на адвокатския състав в колегията [ЩДА, ф. 88, оп. 14, а.е. 104, л. 167].

На 9 март 1954 г. в Плевен се провежда заседание на съвета на адвокатската колегия във връзка с изработването на план за работата по съкращаване на адвокатите през 1954 г. Председателят Ив. Кантарджиев предлага поименно за всеки месец от март до юни адвокатите, които трябва да се съкратят – общо 14 души, като уточнява, че до 1 септември 1955 г. в колегията трябва да останат 80 адвокати – 40 в Плевен и 40 в градовете Свищов, Никопол, Червен бряг, Луковит и Тетевен. В голяма част от направените изказвания предложените за съкращаване хора са представени като реакционери, заемали в годините преди 9 септември 1944 г. полицейски, съдебни и административни длъжности.

Сред членовете на съвета се оформя становището, че „тоя план трябва да се изготви и проведе поверително“, като съображенията за съкращение „няма да се съобщават на страниците“. На заседанието участва и представител на Окръжния комитет на БКП, който взема отношение по разглежданите проблеми. Според него „тия лица не се съкращават като непригодни въобще, но все пак материалът за тях трябва да е проверен“. Взема се решение да се изискат от консултациите автобиографии от всички адвокати за попълване на досиетата им, както и обследването да се извършва от двама анкетьори [ЩДА, ф. 88, оп. 14, а.е. 104, л. 6]. По повод „поверителния“ протокол от заседанието на 9 март 1954 г. помощник-министърът Г. Михайлов изпраща писмо, в което ясно се формулират задачите на провежданата кампания по съкращаване на адвокати – не само „механично намаление“ на адвокатския състав, но и постигане на целта „съкратени адвокати до числото на плана и подновена адвокатура“ [ЩДА, ф. 88, оп. 14, а.е. 104, л. 5].

На 5 април 1954 г. съветът на Плевенската адвокатска колегия разглежда възраженията на набелязаните за съкращение адвокати Димитър Ив. Димитров, Стоян Тодоров и Дачо Стойков Градинаров, които са оставени без последствие. Постановено е решение за съкращаването им, което подлежи на обжалване пред Министерството на правосъдието в седемдневен срок от съобщението, изпратено на заинтересованите страни [ЩДА, ф. 88, оп. 14, а.е. 104, л. 88]. В протокола на заседанието от 18 септември 1954 г. е записано, че окончателно решение за съкращаване към този момент има за 4 души от общо предвидените 14, а за останалите 10 адвокати се чака утвърждаване [ЩДА, ф. 88, оп. 14, а.е. 104, л. 38].

На 21 декември 1953 г. съветът на Русенската адвокатска колегия, в съответствие с Окръжното от 3 декември 1953 г., съобщава в юридическите консултации, че е определен броят на адвокатите, които ще останат на 31 декември 1955 г. [ЩДА, ф. 88, оп. 14, а.е. 107, л. 115]. На 28 същия месец се взема решение всички адвокати от колегията до 5 януари 1954 г. да представят автобиографии, в които да впишат данни за материалното си състояние, включително и на членовете на своите семейства [ЩДА, ф. 88, оп. 14, а.е. 107, л. 113]. На проведеното на 3 януари 1954 г. заседание съветът определя да се съкратят 18 адвокати в Русе през 1954 г. на три

етапа (до 1 април; до 1 юни; до 1 август) [ЦДА, ф. 88, оп. 14, а.е. 107, л. 109], а на 11 януари се уточнява броят на подлежащите на съкращение адвокати в рамките на колегията: Русе – 16; Разград – 3; Кубрат – 3; Бяла – 1 [ЦДА, ф. 88, оп. 14, а.е. 107, л. 107].

В протокол на съвета на адвокатската колегия във Варна от 31 декември 1953 г. се посочва, че според решението на Министерския съвет за планиране броя на адвокатските кадри и стажант-адвокатите в гр. Сталин (дн. Варна) ще останат да практикуват 45 адвокати, които трябва да са „политически ориентирани и професионално подготвени“. Съветът взема решение да направи искане пред Министерството на правосъдието за увеличаване броя на адвокатите от 45 на 47, като се подчертава, че за две години трябва да се съкратят 34 души. Приема се план за провеждане на съкращението на адвокатски кадри през 1954 г., според който през първото тримесечие да се съкратят седем адвокати, а през второто, третото и четвъртото тримесечие по пет адвокати. Предвижда се за следващата година да се действа по същия план [Дряновски, Б. 2015, с. 218–219].

Съветът на адвокатската колегия в Пловдив на заседание от 27 януари 1954 г. разглежда въпроса за съкращаване на адвокати от състава на Пловдивската колегия и решава, считано от 1 май с.г., да напуснат професията 16 души, които са поименно изброени. В протокола е отбелязано правото на тези адвокати да направят възражение срещу постановеното решение чрез съвета на колегията до Министерството на правосъдието [ЦДА, ф. 88, оп. 14, а.е. 105, л. 21].

На 7 август 1954 г. съветът на Пловдивската адвокатска колегия представя на Министерството на правосъдието план за съкращаване на адвокати от юридическите консултации в околийските центрове, както следва: Левскиград (дн. Карлово) – 3; Асеновград – 1; Смолян – 2; Девин – 2. Същият е съгласуван между партийното бюро при адвокатската организация на БКП, секретарите на юридическите консултации и болшинството от членовете на адвокатската колегия в Пловдив. В приложените характеристики на подлежащите на съкращаване адвокати се посочват следните недостатъци: невъзможността да се усвои новото социалистическо право; използване прийоми на старата адвокатура; апатия към обществената работа.

Така за Иван Илиев Златаров се твърди, че преди 9 септември 1944 г. е „бил в близки връзки с фашистката власт“, В. Чардаклиев „дружи с враговете на народната власт“, а Ив. Делчев Манахилов си служи „с прийоми на фашистката адвокатура“ и се проявява като „алчен и безжалостен експлоататор на клиентите си“. Никола Хантов е определен като „антисоциален тип“ и „ексцентричен в професията си“. За Илия Каров се подчертава, че „в своята адвокатска работа си служи с мръсни похвати“ и „властта му няма доверие“. Посочва се, че Теодор Найденов като следовател преди 9 септември 1944 г. се отличава като „крайно инквизиционен“ при разследването на „нашите борци“, а Тодор Акрабов пък до 1947 г. се проявява като „активен троцкист“ и получава големи доходи от десетки пчелни кошери [ЦДА, ф. 88, оп. 14, а.е. 105, л. 1–4].

Съкращения въз основа на чл. 7 от УА се правят и в Старозагорската адвокатска колегия. На 7 май 1954 г. съветът на адвокатската колегия взема решение за съкращаване на четирима адвокати от Стара Загора и един от Нова Загора. От 1 март 1955 г. са съкратени двама адвокати от Стара Загора, трима от Нова Загора и двама от Казанлък. Малко по-късно, на 20 март, съкращенията продължават, като са отстранени по двама адвокати от Стара Загора, Казанлък и Нова Загора. Според Г. Туртуриков съкращенията са „префинен начин за поредно прочистване на Старозагорската адвокатура от ненужните елементи“. До края на 1955 г. са съкратени още шест адвокати от Стара Загора, трима от Казанлък и двама от Нова Загора [Туртуриков, Г. 2009, с. 187–188].

За пряката намеса на органите на БКП при провеждане на съкращенията в адвокатските среди свидетелстват запазени документи в ЦДА, отразяващи конфликтите във Видинската адвокатска колегия, в основата на които са противоречията между Иван Чонос – председател на съвета на адвокатската колегия (подкрепян от Александър Ангелов и Никола Симеонов) и Цветан Иванов, Ница Григоров и Ница Шутилов. В изложение до ЦК на БКП от 14 май 1954 г. Цв. Иванов информира за среща на началника на отдел „Адвокатура“ в Министерството на правосъдие-

то М. Лазаров с адвокатите комунисти във Видин, между които е и той. На това съвещание М. Лазаров „дава указание, като изрично подчертава, че всички решения на съвета трябва да бъдат предшествани от предварително обсъждане от страна на адвокатите членове на БКП“. Авторът посочва, че М. Лазаров „особено наблегна на въпроса за съкращенията, които трябва да се обсъди предварително от комунистите в колегията и след това да се прокара в съвета“. Цв. Иванов твърди, че на 12 май са пуснати седем нови съобщения за съкращаване „без да знае партийната група“. Като конфликтна точка той определя позицията на Ив. Чонос на годишното общо събрание на 10 януари 1954 г., когато „е поел защитата на адвокати с фашистки прояви, а именно Вълчо Даскалов, Атанас Минков, Димитър Станишев и др.“ [ЦДА, ф. 1Б, оп. 24, а.е. 171, л.17].

Изложението на Цв. Иванов предизвиква проверка, направена от отдел „Административен“ на ЦК на БКП, резултатите от която се докладват на Димитър Ганев, секретар на ЦК на БКП, на 28 юли 1954 г. Констатира се съществуващият конфликт между Ив. Чонос, от една страна, и Н. Григоров, Н. Шутилов и Цв. Иванов, от друга, срещу които председателят на съвета на адвокатската колегия възбужда редица дисциплинарни и следствени дела. Създалата се ситуация дава отражение върху работата на видинските адвокати. В доклада се посочва, че във Видинската адвокатска колегия „не стои добре и въпросът за съкращението на адвокатите“, тъй като той се разрешава „само от адвокатския съвет и неговия председател Ив. Чонос, без разяснителна работа и едностранчиво“. На подлежащите на съкращаване „се казва само, че съгласно чл. 7 от Указа за адвокатурата подлежат на съкращение и че в седемдневен срок могат да дадат възражение, без да им се разясни защо се съкращават, поради което всички предупредени досега са направили възражения“. Сред адвокатите се е създало „сериозно смущение“, тъй като всички знаят, че до края на 1955 г. трябва да бъдат съкратени общо 30 души и да останат 20.

Заключението на отдел „Административен“ е, че „вина за лошото състояние и работа на адвокатската колегия във Видин имат комунистите адвокати, Градският и Окръжният комитет на партията и Министерството на правосъдието“. Набелязват се мерки по партийна линия за преодоляване на създалата се ситуация, които включват засилване контрола на Градския комитет на БКП и извършване на основна проверка от страна на Окръжния комитет на работата на комунистите адвокати. Предвижда се също „Колегиумът при Министерството на правосъдието да изслуша отдел „Адвокатура“ по прилагането на УА и вземе мерки за отстраняване на слабостите и извращенията в това отношение“ [ЦДА, ф. 1Б, оп. 24, а.е. 171, л. 22–25].

В доклад по обследване работата на съвета на адвокатската колегия и на комунистите в него в двете юридически консултации в гр. Видин от 29 август 1954 г. са представени изводите, направени от четиричленната комисия (с участието на представител на Окръжния комитет на БКП, отговорник по административните въпроси от Градския комитет, референт ръководител при Министерството на правосъдието – отдел „Адвокатура“, и околийски прокурор от гр. Видин), натоварена с проучване на състоянието в адвокатската колегия във Видин. Според изнесената информация Видинската адвокатска колегия включва 67 души, а съветът на адвокатската колегия – седем членове, от които пет комунисти, един член на БЗНС и един безпартиен.

Констатира се, че председателят на съвета Ив. Чонос често със „силата на своя безспорен авторитет е упражнявал давление върху останалите членове на съвета, поради което е прокаравал свои становища“, като същевременно „се е обкръжил с елементи, които в миналото са били изтъкнати врагове на партията и народа, които понастоящем са зле настроени спрямо партията и народната власт“ [ЦДА, ф. 1Б, оп. 24, а.е. 171, л. 29–31].

В същото време се отбелязва, че адвокатите Н. Григоров, Цв. Иванов и Н. Шутилов „са сигнализирали за някои нередности, забелязани от тях в консултацията“, но като цяло преценката е, че тяхната борба „изхожда уж от принципи и оправдани стимули, но фактически в дъното на тази борба се крие грубият материален интерес“ [ЦДА, ф. 1Б, оп. 24, а.е. 171, л. 33]. Сред направените предложения от комисията са: да бъде освободен Ив. Чонос от поста председател на адвокатската колегия; да бъде изведен от адвокатската колегия Н. Григоров; да се

поиска от Министерството на правосъдието увеличаване на бройката адвокати за Видин от 20 на 25–30 души“ [ЦДА, ф. 1Б, оп. 24, а.е. 171, л. 35–36]. На 8 септември отдел „Адвокатура“ на Министерството на правосъдието уведомява ЦК на БКП, че е направена проверка на място на случаите във Видин и министърът възнамерява да увеличи броя на заплануваните адвокати в колегията на 25 – 30 души [ЦДА, ф. 1Б, оп. 24, а.е. 171, л. 28].

Запазените в ДА – В. Търново документи дават възможност да се представи по-детайлно процесът, свързан с прилагането на чл. 7 от УА във Великотърновската адвокатска колегия. На заседание на съвета на адвокатската колегия, проведено на 17 март 1954 г., се обсъжда Инструкцията на Министерството на правосъдието за прилагане на чл. 7 от УА. Приема се план, според който в десетдневен срок трябва да се съберат сведения за всеки адвокат от колегията. Изпълнението на тази задача ангажира членовете на съвета, като на всеки поименно се определя за кои свои колеги да събира информация.

Според спуснатата от Министерството таблица във В. Търново трябва да се съкратят 20 адвокати, както следва: до края на април 1954 г. – 5; до края на юли 1954 г. – 3; до края на октомври 1954 г. – 2. Останалите 10 адвокати подлежат на съкращение през 1955 г.: до края на април – 5; до края на юли – 3; до края на октомври – 2. Предвижда се от съкратените във В. Търново адвокати един да се премести в Габрово и трима в Елена. В Габрово предстои да се съкратят трима адвокати (двама до края на април и третият до края на юли 1954 г.), а в Дряново – двама (единият до края на април 1954 г., а другият до края на октомври 1954 г.). В Севлиево също трябва да напуснат професията трима адвокати, двама от които до края на април 1954 г. и един до края на април 1955 г. В Елена се планира съкращаване на трима адвокати – двама до края на април 1954 г. и един до края на юли 1954 г. [ДА–В. Търново, ф. 1323, оп. 1, а.е. 5, л. 11а]

На заседание на съвета на адвокатската колегия, проведено на 27 март 1954 г., се взема решение за съкращаване на шест адвокати от В. Търново (д-р Христо Геров, Виктор Константинов, Радко Тодоров, Любен Николов, Димитър Маринов и Йордан Ганев), трима от Габрово (Атанас П. Атанасов, Любен Д. Ненов, Борис Ковачев), един от Дряново (Иван Попзлатев), двама от Севлиево (Иван Танев Келешев, Генчо Царибашев), и двама от Елена (Иван Бояджи-ев, Филип Филипов). В протокола е записано, че трябва да им се съобщи, за да могат в установения срок да направят възражения си писмено до съвета, след което въпросът да се внесе отново за обсъждане на негово заседание [ДА–В. Търново, ф. 1323, оп. 1, а.е. 5, л. 12].

На 11 май 1954 г. съветът на адвокатската колегия окончателно решава да бъдат съкратени осем адвокати (Д. Маринов, Б. Ковачев, Ив. Бояджиев, Ф. Филипов, Ив. Танев Келешев, В. Константинов, Р. Тодоров, д-р Хр. Геров). Процедурата предвижда възможността заинтересованите лица да обжалват решението пред Министъра на правосъдието в седемдневен срок [ДА–В. Търново, ф. 1323, оп. 1, а.е. 5, л. 15].

В изпълнение на плана за намаляване на адвокатските кадри на 25 юни 1954 г. се оформя становище да бъдат съкратени Йордан Константинов, Тотю Тотев и Антон Поптодоров от В. Търново, които след като им бъде съобщено, могат да направят своите възражения пред съвета на колегията [ДА–В. Търново, ф. 1323, оп. 1, а.е. 5, л. 20]. По време на заседанието на следващия ден съветът на адвокатската колегия отново се занимава с този въпрос. Решава се да бъдат съкратени следните адвокати: от В. Търново – Любомир Събев, Бою Попов, Симеон Ангелов, Никола Папазов; от Габрово – Андрей Андреев и Добри Калпазанов; Стефан Пандурски от Трявна, Минко Минков от Дряново и Иван Иванов от Елена, които трябва да бъдат уведомени, за да направят своите възражения [ДА–В. Търново, ф. 1323, оп. 1, а.е. 5, л. 21].

На 2 октомври 1954 г. съветът на адвокатската колегия постановява съкращаването на Ат. Атанасов от Габрово (в протокола е допълнено, че то е отменено през 1955 г.), както и на адвокатите Минко Минков (отменено през 1955 г.) и Иван Попов („набелязва за съкращаване“) от Дряново. За последните двама е отбелязано, че след съобщаване на решението те могат – „първият да обжалва, а вторият да даде обяснения в срок от седем дни“. Отлага се провеждането

на съкращения в гр. Елена поради необходимостта Околийският народен съвет да представи сведения за вписаните в колегията адвокати от града. Отчетено е, че планът за съкращения в Севлиево е изпълнен [ДА–В. Търново, ф. 1323, оп. 1, а.е. 5, л. 28].

Решението на съвета на адвокатската колегия от 20 октомври 1954 г. предвижда да се съкратят адвокатите Величко Георгиев и Димитър Медникаров от В. Търново, които могат в установения срок да направят писмено възраженията си, след което въпросът отново да се разгледа в съвета. Обсъжда се повторно съкращението на Иван Иванов, адвокат в Елена, и Добри Ив. Калпазанов от Габрово, съгласно протокола от 26 юни 1954 г., като се уточнява, че взетото решение може да бъде обжалвано пред Министъра на правосъдието в предвидения седемдневен срок. В полето на протоколната книга по-късно е добавена бележка, че през 1955 г. решението за двамата адвокати е отменено [ДА–В. Търново, ф. 1323, оп. 1, а.е. 5, л. 29]. На 28 октомври 1954 г. в дневния ред на заседанието е включено обсъждането на възраженията на адвокатите В. Георгиев и Д. Медникаров, но с взетите решения те са оставени без последствие. Направената бележка встрани от текста на протокола сочи, че през 1955 г. тези актове на съвета на Великотърновската адвокатска колегия са отменени от Министъра на правосъдието [ДА–В. Търново, ф. 1323, оп. 1, а.е. 5, л. 32].

На 12 април 1955 г. за пореден път се поставя въпросът за професионалната съдба на Стефан Пандурски¹⁰, адвокат от Дряново. Решава се да се поиска мнението на Околийския комитет на ОФ – Дряново за проявите му, припомняйки изключването му през 1946 г. като „враг и реставратор“, както и писмото на Околийския комитет на БКП – Дряново от 24 февруари 1955 г., в което той е определен като „вражески елемент“. Изисква се от отговорника за Дряновската юридическа консултация към съвета да даде характеристика за адвоката Ст. Пандурски [ДА–В. Търново, ф. 1323, оп. 1, а.е. 5, л. 52–53]. На 4 юни 1955 г. съветът на адвокатската колегия постановява да бъде съкратен Ст. Пандурски, като има предвид предишно решение от 26 юни 1954 г., за което той е бил известен на 18 юли 1954 г. За адвоката остава опцията да обжалва взетото решение пред Министъра на правосъдието [ДА–В. Търново, ф. 1323, оп. 1, а.е. 5, л. 67]¹¹.

Темата за предприетите съкращения на адвокати във връзка с чл. 7 от УА фокусира вниманието на присъстващите на редовното общо годишно събрание на адвокатската колегия във В. Търново в началото на януари 1955 г. В отчетния доклад за дейността на съвета на Търновската адвокатска колегия за 1954 г. се посочва, че към 1 януари 1954 г. колегията наброява 93 души. За изминалия период са отписани 14 адвокати, от които: двама починали; четирима съкратени по чл. 7 от УА – Виктор Константинов, Радко Тодоров, Ив. Бояджиев, Ф. Филипов, за които решението е потвърдено от Министъра на правосъдието; трима отписани след предупреждение за напускане на професията – Б. Ковачев, Ив. Златев, Генчо Царибашев; пет души, напуснали доброволно по болест и други причини – Хр. Гиргинов, Ангел Симеонов, Александър Георгиев, Йордан Монеv, Георги Попов [ДА–В. Търново, ф. 1323, оп. 1, а.е. 13, л. 2]. Направените констатации за намаляване на адвокатската работа се обвързват с твърдението, че

¹⁰ След 9 септември 1944 г. Ст. Пандурски е член на НС „Звено“, като заема различни позиции в партията: основател на звенарската организация в Трявна през ноември 1944 г.; член на Областния съюзен съвет на организацията (юли 1945 г.) и на Висшия партиен съвет (октомври 1945 г.). На 12 ноември 1948 г. Ст. Пандурски е сред изключените звенари от ОФ поради водената през последните три години борба срещу отечественофронтовската власт и БРП (к). Той попада под ударите на ЗА от 1947 г. и в началото на 1948 г. търси съдействието на централното ръководство на „Звено“ за отмяна на решението за неговото заличаване [Дончева, Л. 2007, с. 370]. Името му не е сред заличените на 27 март 1948 г. от Великотърновската адвокатска колегия 25 адвокати. [Митова-Ганева, К. 2019, с. 30–32].

¹¹ В протокола от 4 юни 1955 г. е допусната грешка, като е посочено, че предишното решение за съкращаване на Ст. Пандурски е взето на заседанието, проведено на 11 май 1954 г., но в протоколната книга на тази дата липсва името на Ст. Пандурски сред набелязаните за съкращение адвокати [ДА–В. Търново, ф. 1323, оп. 1, а.е. 5, л. 15]. Неговото име е в списъка на подлежащите на съкращение, който е уточнен на 26 юни 1954 г. [ДА–В. Търново, ф. 1323, оп. 1, а.е. 5, л. 21].

част от адвокатските кадри трябва да се ориентират към търсене на възможности за реализация в държавни и кооперативни предприятия. Въпреки това повечето от адвокатите категорично заявяват, че не желаят да заемат служби в учреждения и предприятия [ДА–В. Търново, ф. 1323, оп. 1, а.е. 13, л. 4].

В голяма част от изказванията, направени по време на събранието, преобладава критичната оценка на начина, по който се провеждат съкращенията в адвокатската общност. Добри Калпазанов, адвокат в Габрово, пояснява, че на съкратените адвокати при обжалване на решението на съвета „не им се дават данните по преписките, за да видят обвиненията си по съкращението си“. Затова и поставя въпроса „това редно ли е и законосъобразно ли е“. Според него липсата на публичност създава възможността да се вземат предвид анонимни доноси, на основата на които да се реши съдбата на набелязаните за съкращаване адвокати.

Григор Кънев също коментира разглежданата тема. Той застъпва тезата, че адвокатската професия не може да изхрани всички, защото „няма перспективи“ за нея. В същото време счита, че адвокатите стават за всяка работа. Преценява като слабост при разискване на съкращенията в съвета отсъствието на представител на профорганизацията на съдебните служители и адвокатите, участието на който би осигурило по-правилно разрешаване на този важен въпрос. Той изразява разбирането, че преди да се съкрати колега, трябва да се уреди проблема с намирането на работа за съкратените [ДА–В. Търново, ф. 1323, оп. 1, а.е. 5, л. 40–42].

Изказва се и Вл. Хараламбев, който подчертава, че според наредбата не трябва да се съобщават мотивите за съкращението, тъй като те имат поверителен характер. Не се посочват такива и в писмото, с което се изпраща преписката в Министерството на правосъдието при обжалване на решение за съкращаване на адвокат [ДА–В. Търново, ф. 1323, оп. 1, а.е. 5, л. 42].

В обсъждането се включва и д-р Хр. Геров. Той споделя, че при получаването на преписката по неговото съкращаване, му дали само досието, след като предварително са били извадени документи от него. Категоричното му мнение е, че при съкращаване адвокатът трябва да знае причините, за да направи своите възражения. Според неговите наблюдения се съкращават млади адвокати, а се оставят стари – „пенсионери, които нямат нито задължение да издържат някого, нито никакви нужди, каквито имат младите, защото те са обезпечени от допълнителни доходи, имоти и др.“ [ДА–В. Търново, ф. 1323, оп. 1, а.е. 5, л. 42–43].

Към разбирането, че е погрешно при съкращаването да не се обявяват причините, се присъединява и Стоян Нацов, като изразява мнение, че „всъщност съкращаването като че ли действа като опетняване“. Сотир Тренчев също определя като грешно решението на Министерството да не се съобщават мотивите за съкращението и смята, че „не бива да се оставя адвоката по слухове да търси начин да се защитава“. Той подчертава, че и на най-големите престъпници се връчва обвинителен акт, както и се представя целият доказателствен материал по обвинението им. Според него е неправилно твърдението, че съкращението се налага поради намаляване на работата, която към настоящия момент е достатъчна [ДА–В. Търново, ф. 1323, оп. 1, а.е. 5, л. 43–44].

В заключение Вл. Хараламбев заявява, че Министерството на правосъдието определя щата, а не съветът на адвокатската колегия. Затова и критиката трябва да се отправи към него, тъй като то е издало инструкцията. Преценява като основателно и правилно предложението за осигуряване на присъствието на представител на профорганизацията при обсъждане на въпросите относно съкращенията на адвокати. Споделя и констатацията, че опитът да се намери работа на съкратените до този момент не е дал добри резултати [ДА–В. Търново, ф. 1323, оп. 1, а.е. 5, л. 44].

Според документите, издадени от Министерството на правосъдието през есента на 1953 г. за прилагане на чл. 7 от УА, съкращаването на адвокати до постигането на определените от министъра бройки за отделните населени места трябва да приключи в края на 1955 г. Обобщени резултати и оценка на този процес са направени в отчетния доклад на съвета на Великотърновската адвокатска колегия за 1955 г. Според него в началото на 1955 г. броят на адвокатите е 83, а в края на отчетния период – 93. Посочва се, че планираното съкращаване за първия

етап през 1954 г. е проведено „сравнително леко“, тъй като е имало хора, които е трябвало да напуснат адвокатската професия „по непригодност“, а част от младите адвокати постъпвали на работа като юрисконсулти в предприятия и учреждения.

Признава се, че останалата част от плана за съкращение не е изпълнена, тъй като се оказва трудно да се определи кой адвокат да бъде съкратен. Посочените причини за това са следните: Министерството е уважило молбите на някои набелязани за съкращение адвокати (например на В. Георгиев и Д. Медникаров от В. Търново, а на Ст. Пандурски от Дряново – отсрочено до края на 1956 г.); съветът не може да осигури друга работа на отстранените адвокати; съкращаването на юрисконсултски места води до насочване на юристи отново към адвокатската професия, като част от тези молби са уважени от Министерството на правосъдието. Поради изложените обстоятелства съветът на Великотърновската адвокатска колегия се обръща към Министерството с искане за увеличаване на щата, както следва: В. Търново – 40 адвокати; Габрово – 13; Дряново – 8; Елена – 7; Севлиево – 13. Това свое решение съветът на адвокатската колегия изпраща в Министерството на правосъдието, за да се има предвид при изготвяне щата за 1956–1957 г. [ДА–В. Търново, ф. 1323, оп. 1, а.е. 13, л. 12–14]

Своеобразен израз на чистката в адвокатурата е недопускането до стаж поради политическа неблагонадеждност. С решение, взето на 7 май 1953 г., съветът на адвокатската колегия не допуска до стаж Тодор Пенчев Тодоров от с. Добромирка, Севлиевско. Посочените причини са свързани с неговото минало: произхожда от фашистко семейство; членувал във фашистки организации преди 9 септември, а след установяването на народнодемократичната власт – в опозиционния Земеделски младежки съюз (ЗМС) на П. Сърбински; „прикрива само своята същност на вражески настроен към днешната власт“ [ДА–В. Търново, ф. 1323, оп. 1, а.е. 4, л. 125].

На 26 февруари 1954 г. съветът разглежда молбата на Петър Костов от с. Драгижево (дн. община Лясковец) за допускане до стаж. Тя не е удовлетворена, тъй като преди 9 септември той е бил „активен легионер“, макар след установяването на властта на ОФ да не е уличен в „открита вражеска дейност“ [ДА–В. Търново, ф. 1323, оп. 1, а.е. 5, л. 8].

На 17 март 1954 г. е отказано допускането на Драган Драганов от с. Ново село (дн. община В. Търново) до стаж на основата на сведенията, изложени в писмо на Търновския околийски народен съвет: „произлиза от вражеско семейство“; бил е активен легионер, „разпространявал фашистка пропаганда“; членувал в ЗМС, ръководен от Петър Сърбински. Взетото решение не е окончателно, тъй като то може да бъде обжалвано пред Министъра на правосъдието [ДА–В. Търново, ф. 1323, оп. 1, а.е. 5, л. 12].

Причината за недопускането на Анастас Димитров Йорданов до стаж на 14 май 1954 г. отново е свързана с обстоятелството, че произхожда от „богато, търговско семейство“, засегнато от национализацията (фабрика в Доспат), разселено във вътрешността на страната още през 1949 г. като „неудобно за гранична околия“. За отрицателното отношение към него надделява и обстоятелството, че е участвал в „Бранник“ преди 9 септември 1944 г. [ДА–В. Търново, ф. 1323, оп. 1, а.е. 5, л. 16].

Такъв е случаят и с Христо Йоновски от Габрово, чиято молба е отхвърлена на 4 юни 1954 г. Според предоставената справка от отдел „Кадри“ при Градския народен съвет – Габрово, той е от „вражеско семейство“ (баща му е вдворяван два пъти в ТВО като привърженик на БЗНС–Н. Петков). Не остава незабелязан и фактът, че преди 9 септември 1944 г. Хр. Йоновски е членувал в „Бранник“, а след тази дата в ЗМС на П. Сърбински. Посочено е, че решението може да бъде обжалвано пред Министъра на правосъдието (в полето на протоколната книга е добавено, че то е отменено през октомври 1954 г.) [ДА–В. Търново, ф. 1323, оп. 1, а.е. 5, л. 17]. На 1 ноември 1954 г. се разглежда изпратената от Министерството на правосъдието преписка по молбата на Хр. Йоновски и съгласно направеното предписание съветът на адвокатската колегия го допуска до стаж [ДА–В. Търново, ф. 1323, оп. 1, а.е. 5, л. 32–33]¹².

¹² Хр. Йоновски продължава да има проблеми във връзка с професионалната си реализация, защото на 3 февруари 1956 г. на него му е отказано да бъде вписан като адвокат „поради лошите сведения, да-

На 20 октомври 1954 г. се взема решение да не се допуска до стаж Иван Николов Корназов от с. Гъбене (дн. в Габровска община), тъй като „произлиза от семейство, засегнато от мероприятията на народната власт с прояви против трудовия народ“. Освен това събраните сведения сочат, че той е бил „активен легионер“ и привърженик на Н. Петков (членува в ЗМС) [ДА–В. Търново, ф. 1323, оп. 1, а.е. 5, л. 30].

Като проява на чистката в адвокатурата в началото на 50-те години на XX в. могат да се отнесат и казусите с адвокати, предприели действия за възстановяване на своите права след изтичане на тригодишния срок от тяхното заличаване по чл. 59 от ЗА (1947 г.). В протоколите от заседанията на съвета на Великотърновската адвокатска колегия има информация за разглеждането на такива случаи.

На 27 декември 1952 г. е отхвърлена молбата на Асен Каракунев от Севлиево за възстановяване на адвокатски права (заличен по чл. 59 от ЗА през януари 1949 г.) поради дейността му като околийски управител от 1934 до 1944 г. в Севлиево. Той е бил „верен служител на тогавашната фашистка власт и по една случайност не е бил съден от Народния съд след 9 септември 1944 г.“ и „не е дал никакви доказателства, че е скъсал със своите разбирания“ [ДА–В. Търново, ф. 1323, оп. 1, а.е. 4, л. 97–98].

С решение, взето на 4 април 1953 г., се отхвърля молбата на Ангел Черкезов от гр. В. Търново да бъде възстановен и вписан в адвокатската колегия въз основа на чл. 59 от ЗА от 1947 г. Основанията са свързани както с неговата дейност преди 9 септември 1944 г. (като кмет на Златарица и околийски управител в Елена и Търново е „провеждал политиката на фашистката власт“), така и след тази дата („злостен враг на ОФ“; има „реставраторски разбирания“)¹³. На същото заседание на съвета на адвокатската колегия се отхвърля и молбата на Васил Ковачев от Габрово за възстановяване в адвокатски права (заличен по чл. 2, б. „ж“ от ЗА от 1947 г.). В мотивите се посочва, че „не е дал никакви доказателства за промяна на неговите активни реставраторски прояви“. Не е удовлетворена молбата за вписване в адвокатската колегия и на Борис Панков поради обстоятелството, че преди 9 септември 1944 г. е бил член на легиона, а след тази дата „дружи с реакционно настроени лица“. Сред заличените е и Христо Гуцов, адвокат в Елена, за който се посочва, че не упражнява професията си от февруари 1950 г., когато е бил задържан за „фашистко проявление“. Припомня се, че в миналото е провеждал „активна фашистка дейност“, бил е областен директор в Битоля и в Бургас, където се намира, когато е

дени от отдел „Кадри“ при ГНС – Габрово, които показват, че той още не се е превъзпитал, а още повече, че посочените от молителя лица отказват да дадат сведения“ [ДА–В. Търново, ф. 1323, оп. 1, а.е. 5, л. 102]. Няколко месеца по-късно (2 юни 1956 г.) се разглежда преписката по случая, пратена от Министерството на правосъдието, вследствие на което се решава Хр. Йоновски да бъде вписан като адвокат и причислен към юридическата консултация в Габрово [ДА–В. Търново, ф. 1323, оп. 1, а.е. 5, л. 118].

¹³ Ангел Черкезов има интересна биография. Той участва в борбите между широките и тесните социалисти, изявява се като синдикален деец, а след преврата на 9 юни 1923 г. влиза в нелегалната военна организация на Комунистическата партия. След агентата в църквата „Света Неделя“ през 1925 г. е принуден да емигрира в Чехия. Когато се завръща в страната, се записва студент по право в Софийския държавен университет. През периода 1930–1934 г. е адвокат във В. Търново. От есента на 1934 до септември 1944 г. заема различни държавни длъжности: кмет на Златарица (Великотърновско); околийски управител на гр. Елена; кмет на гр. Никопол; кмет на гр. Добрич. От края на 1941 до 9 септември 1944 г. е кмет на гр. Драма (Гърция) [Митова-Ганева, К. 2015, с. 276–277]. Привлечен е като обвиняем от Седми върховен състав на Народния съд, който провежда съдебния процес срещу лица, свързани с гоненията срещу евреите. Той е оправдан и освободен от наказателна отговорност по повдигнатите обвинения [https://narodensud.archives.bg/32-VII_%D1%81%D1%8A%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%B2_%D0%B2_%D0%A1%D0%BE%D1%84%D0%B8%D1%8F#q достъпен: юни 2023], но впоследствие е изпратен в ТВО. А. Черкезов предприема отново стъпки за реабилитиране като адвокат през 1956 г., но на 15 декември съветът на адвокатската колегия отхвърля молбата му за възстановяване на адвокатските му права [ДА–В. Търново, ф. 1323, оп. 1, а.е. 5, л. 134].

извършена промяната във властта на 9 септември 1944 г. Към характеристиката му е добавено, че е вдворяван в ТВО¹⁴ [ДА–В. Търново, ф. 1323, оп. 1, а.е. 4, л. 122–124].

На 7 май 1953 г. в дневния ред на заседанието на съвета присъства въпросът относно молбите на Иван Пастухов от Севлиево и на Тома Николов Гвоздиев от Трявна за възстановяване на адвокатски права, като в тях се уточнява, че те няма да упражняват професията. На основата на Наредба № 4 от 27 септември 1951 г. на ВАС съветът на адвокатската колегия оставя без разглеждане молбите на двамата заличени адвокати (според наредбата не се разглеждат молби за възстановяване в права на заличени адвокати, които заявяват, че няма да адвокатстват). Отхвърлена е и молбата на Илия Стамболджиев от Габрово за възстановяване в адвокатски права, поради събраните сведения, че преди 9 септември 1944 г. е бил „активен фашист“, „ликвидатор на еврейски имуществата в София“ и като мобилизиран е „насаждал сред войниците великобългарски шовинизъм“ [ДА–В. Търново, ф. 1323, оп. 1, а.е. 4, л. 126].

Подобно е решението, взето на 23 май 1953 г., във връзка с молбата на Петър Марков за възстановяването му като адвокат, заличен по чл. 59 от ЗА през 1948 г. (преди 9 септември 1944 г. е бил „народен представител и крепител на фашистката власт“, а след тази дата „активен и опасен реставратор“, който „си остава противник на народната власт“) [ДА–В. Търново, ф. 1323, оп. 1, а.е. 4, л. 128].

На заседанието на съвета на адвокатската колегия, проведено на 26 февруари 1954 г., се разглеждат няколко случая, свързани със заявено желание за възстановяване на адвокатски права. Без последствие остава молбата на Иван Пастухов от Севлиево за възстановяване и вписване в колегията, тъй като преди 1944 г. е бил „поддръжник на фашистката власт, а след това се е проявил като активен реставратор“ (в полето на протоколната книга е допълнено, че през октомври 1954 г. е възстановен в права, но не се вписва в списъка на адвокатите съгласно чл. 7 от УА). Отхвърлено е искането на Петко Семерджиев от Габрово, заличен по чл. 59 от ЗА, който „злословил по адрес на ОФ, бил зле настроен към народната власт, привърженик на Коста Лулчев“. Не е уважена молбата на Петко Славов Петков от Трявна (заличен по чл. 59 от ЗА от 1947 г.) за възстановяване на адвокатските му права поради обстоятелството, че преди 9 септември 1944 г. е бил „водач и инструктор на легиона в Трявна, провеждал прогерманска и антиславянска пропаганда“, а в условията на новата власт се проявява като „реставратор, противник на ОФ и на новата Конституция“ (в полето на протоколната книга е посочено, че през 1955 г. правата се възстановяват, но не се вписва в състава на адвокатската колегия – чл. 7 от УА) [ДА–В. Търново, ф. 1323, оп. 1, а.е. 5, л. 9–10].

Свидетелство за партийно-политическия подход при подбора на адвокатските кадри е и отхвърлянето на молбата на Иван Парашкевов от Габрово за признаване право на адвокат и вписване в колегията на 14 май 1954 г. Мотивирането на отказа е свързано с твърдението, че произхожда от заможна чиновническо семейство. Баща му е вдворяван в ТВО и е обявен за кулак. Самият той е бил бранник, а по-късно „няма добро отношение към мероприятията на народната власт“. Разглеждането на молбата е в резултат на получено писмо от Министерството на правосъдието, с което се изисква проучване и препоръка от съвета на адвокатската колегия. Взетото решение предвижда връщането на преписката в Министерството [ДА–В. Търново, ф. 1323, оп. 1, а.е. 5, л. 15].

Изложените факти дават основание да бъдат направени някои изводи и обобщения. Проучените до този момент документи по недвусмислен начин показват, че промените, които преживява българската адвокатура във времето от 1947 г. до средата на 50-те години на ХХ в., се вписват изцяло в опитите на Комунистическата партия да осъществи радикална трансформация както на държавната организация, така и на обществото. Изграждането на тоталитарната държава включва преустройство на съдебната система по образец на съществуващата в СССР,

¹⁴ Преди 9 септември 1944 г. Хр. Гуцов е член на Либералната партия. От 1934 до 1937 г. е кмет на Константинската селска община, Еленска околия, а през 1938–1939 г. е избран за народен представител в XXIV ОНС. През 1941 г. е назначен за областен управител в Битоля, а след това заема същата длъжност и в Бургас. Вдворен е в ТВО – Белене в периода 1950–1953 г. [Митова-Ганева, К. 2015, с. 279–280].

в рамките на което, от една страна, се налага съветският модел на организация и функциониране на адвокатурата, а от друга, се осъществява непрекъснат процес на отстраняване на неудобните в политическо отношение адвокати. Промените в адвокатурата са определени от два важни нормативни акта – Законът за адвокатите от 1947 г. и Указ № 270 от 1952 г., целта на които е създаването на нова социалистическа адвокатура. В тяхната основа са заложени следните общи принципи: упражняване на адвокатската професия единствено чрез вписване в адвокатска колегия и членуване в адвокатски колектив/юридическа консултация; прекъсване на преките отношения между адвокатите и техните доверители, като разпределението на работата се извършва от секретаря (избиран от общото събрание на колектива според ЗА от 1947 г., но назначаван от съвета на адвокатската колегия по предложение на консултативната спорад УА от 1952 г.); възнагражденията за адвокатските услуги се внасят в касата на адвокатския колектив/юридическата консултация; провеждане на политическа чистка (не могат да упражняват професията „лица с фашистки или реставраторски прояви“). Духът на тези устройствени документи отразява постепенното отдалечаване на адвокатската професия от съществуващата преди 9 септември 1944 г. представа за нея като свободна и независима и превръщането ѝ в контролирана, планирана и ръководена от държавата.

Фактите сочат, че организирането на дейността на адвокатската общност на основата на новото социалистическо законодателство е продължителен процес. Важният за реформата в адвокатурата въпрос за прилагането на заложените в чл. 19 принцип на упражняване на професията чрез централизирано разпределяне на адвокатската работа от секретаря между членовете на юридическите консултации се оказва трудно приложим и заема ключово място в дейността на адвокатурата през разглеждания период.

Отличителна характеристика на процеса на преустройство на адвокатурата в края на 40-те – средата на 50-те години на XX в. е перманентната чистка, която се осъществява в адвокатските среди. Първата голяма вълна на заличаване на адвокати започва след приемането на ЗА от 1947 г. Въвеждането на плановете на началото в адвокатурата с Указ № 270 разкрива възможността да бъде продължен процесът на отстраняване на неудобни адвокати, като най-често срещаните основания за съкращаване са свързани с тяхното минало и имат политически характер. Своеобразна проекция на чистката се явява и често срещаният отказ да бъдат възстановени и вписани в адвокатските списъци заличени адвокати по чл. 2 от ЗА, въпреки възможностите, които дава законът (чл. 59) за възстановяване на адвокатските права след като изтекат три години от заличаването им. Сред формите на контрол при подбора на адвокатските кадри се вписва и недопускането до стаж в адвокатурата поради политическа неблагонадеждност. Различни са крайните резултати за отделните адвокати от прилагане на посочените процедури по отстраняване от адвокатската професия. Ако в някои случаи Министерът на правосъдието отменя взетите решения по съкращаване съгласно чл. 7 от УА, то масово се отказва възстановяване на адвокатски права при разглеждане на молбите на заличени адвокати по чл. 59 от ЗА от 1947 г. Така са лишени от правото да бъдат адвокати хора, които имат необходимия образователен ценз и са упражнявали успешно адвокатската професия¹⁵.

¹⁵ Опитите на заличени адвокати да възстановят своите права продължават и през следващите години. На 5 януари 1956 г. са отхвърлени молбите за реабилитиране на следните адвокати: Михаил Касъров от Севлиево; Никола Бонев от Габрово; Димо Рачев от Габрово, Дончо Гагов от В. Търново (решението е отменено и той е възстановен в права от Министерството на правосъдието на 11 април 1956 г.); Стоян Момчилов от В. Търново [ДА–В. Търново, ф. 1323, оп. 1, а.е. 5, л. 95–96].

На 2 юни 1956 г. е отказана реабилитация и вписване в списъка на адвокатите от колегията на Цани Христов от Трявна (заличен през 1948 г.) [ДА – В. Търново, ф. 1323, оп. 1, а.е. 5, л. 119], а на 7 септември с. г. на Йордан Монов от В. Търново, Христо Хрелопанов от Елена, Асен Каракунев [ДА – В. Търново, ф. 1323, оп. 1, а.е. 5, л. 125–126].

Продължителен е пътят, който изминава Борис Пашов до придобиване на адвокатски права. Той е заличен като адвокат по чл. 59 от ЗА през 1948 г. През 1949 г. е въдворен в ТВО – Белене, където престоява 8 месеца. През 1956 г. прави постъпки за реабилитиране. На 2 юни се разглежда преписката

Процесите, протичащи в адвокатурата, се осъществяват под контрола на БКП. Въпросите, свързани с организационните промени и особено с провеждането на кампанията по съкращаване на адвокатски кадри, са обсъждани не само от съветите на адвокатските съвети, но често в присъствието на представители на местните партийни комитети, а в някои случаи и с прякото ангажиране на централното партийно ръководство (каквото е случаят с конфликтите във Видинската адвокатура).

В заключение може да се обобщи, че промените в адвокатурата, започнали по време на т.нар. „народна демокрация“ с приемането на ЗА през 1947 г. и продължили в периода на сталинизма през първата половина на 50-те години на XX в., се осъществяват в рамките на един непрекъснат процес, целта на който е коренно преобразуване на адвокатската професия и съсловие. Те се вписват в общата картина на радикалните изменения в цялостния живот на българското общество в условията на наложения тоталитарен държавно-политически модел.

ЛИТЕРАТУРА/REFERENCES

Архивни източници / Archival sources

ЦДА – Централен държавен архив, ф. 1Б, ф. 88. [TsDA – Tsentralen darzhaven arhiv, f. 1B, f. 88.] (In Bulgarian)

ДА–В. Търново – Държавен архив – В. Търново, ф. 72К, ф. 968К, ф. 1323. [DA–V. Tarnovo – Darzhaven arhiv – V. Tarnovo, f. 72K, f. 968K, f. 1323.] (In Bulgarian)

Дигитална колекция „Народният съд 1944–1945“ на ДА „Архиви“. VII състав на Народния съд в София. <https://narodensud.archives.bg/32-VII_%D1%81%D1%8A%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%B2_%D0%B2_%D0%A1%D0%BE%D1%84%D0%B8%D1%8F#q, достъпен: юни 2023> [Digitalna kolektsiya „Narodniyat sad 1944 – 1945“ na DA „Arhivi“. VII sastav na Narodniya sad v Sofiya. <https://narodensud.archives.bg/32-VII_%D1%81%D1%8A%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%B2_%D0%B2_%D0%A1%D0%BE%D1%84%D0%B8%D1%8F#q, dostapen: yuni 2023] (In Bulgarian)

Публикации / Publications

Добчев, П. 2003 – Петко Добчев. Българската адвокатура 1878–2000. София: Сиби, 2003. [Dobchev, P. 2003 – Petko Dobchev. Balgarskata advokatura 1878–2000. Sofia: Sibi, 2003.] (In Bulgarian)

Добчев, П. 2004 – Петко Добчев. Българската адвокатура. Нормативана уредба: 1878–2000. София: Сиби, 2004. [Dobchev, P. 2004 – Petko Dobchev. Balgarskata advokatura. Normativana uredba: 1878–2000. Sofia: Sibi, 2004.] (In Bulgarian)

Гочев, Я. 2017 – Янко Гочев. История на Пловдивската адвокатура. В. Търново: Фабер, 2017 [Gochev, Ya. 2017 – Yanko Gochev. Istoria na Plovdivskata advokatura. V. Tarnovo: Faber, 2017.] (In Bulgarian)

Дончева, Л. 2007 – Лора Дончева. Организациите на Народния съюз „Звено“ в Габровския регион през периода 1944–1949 г. – В: Национална научна конференция „Модернизацията на България и Габрово“ 1878–2006, 18–19 септември 2006 г. Състав. Илиана Марчева и др. В. Търново: Фабер, 2007, 361–370. [Doncheva, L. 2007 – Lora Doncheva. Organizatsiite na Narodniya sayuz „Zveno“ v Gabrovskiya region prez perioda 1944–1949 g. – V: Natsionalna nauchna konferentsiya „Modernizatsiyata na Balgaria i Gabrovo“ 1878–2006, 18–19 septemvri 2006 g. Sastav. Iliana Marcheva i dr. V. Tarnovo: Faber, 2007, 361–370.] (In Bulgarian)

Дончева, Л. 2008 – Лора Дончева. Законът за адвокатите от 1947 г. и промените в българската адвокатура. – В: България, българите и Европа – мит, история, съвремие. Т. II. В. Търново: Университетско

по този въпрос. Съветът на адвокатската колегия отказва да възстанови правата му на адвокат, като се позовава на миналата му дейност и политически убеждения (член на Демократическата партия преди 9 септември 1944 г., „има отрицателни и вражески настроения против мероприятията на народната власт, за което е изпращан в ТВО – Белене“, „подстрекавал земеделските стопани от с. Ресен да излизат от ТКЗС“) [ДА–В. Търново, ф. 1323, оп. 1, а.е. 5, л. 119]. Едва през 1958 г. е реабилитиран и вписан в списъка на Търновската адвокатска колегия [Митова-Ганева, К. 2019, с. 323].

издателство „Св. св. Кирил и Методий“, 2008, 252–263. [Doncheva, L. 2008 – Lora Doncheva. Zakonat za advokatite ot 1947 g. i promenite v balgarskata advokatura. – V: Balgaria, balgarite i Evropa – mit, istoria, savremie. T. II. V. Tarnovo: Universitetsko izdatelstvo „Sv. sv. Kiril i Metodiy“, 2008, 252–263.] (In Bulgarian)

Дрянновски, Б. 2015 – Борислав Дрянновски. История на Варненската адвокатура (1878–2015). Варна: Славена, 2015. [Dryanovski, B. 2015 – Borislav Dryanovski. Istoria na Varnenskata advokatura (1878–2015). Varna: Slavena, 2015.] (In Bulgarian)

Държавен вестник, бр. 257, 5 ноември 1947. [Darzhaven vestnik, br. 257, 5 noemvri 1947.] (In Bulgarian)

Кънев, К. 2004 – Кирил Кънев. Професия адвокат: история на адвокатурата в Бургаски регион. В. Търново: [Изд. авт.], 2004. [Kanev, K. 2004 – Kiril Kanev. Profesiya advokat: istoria na avokaturata v Burgaski region. V. Tarnovo: [Izd. avt.], 2004.] (In Bulgarian)

Митова-Ганева, К. 2015 – Катя Митова-Ганева. История на Великотърновската адвокатура. Т. I (1878–1944). В. Търново: Фабер, 2015. [Mitova-Ganeva, K. 2015 – Katya Mitova-Ganeva. Istoria na Velikotarnovskata advokatura. T. I (1878–1944). V. Tarnovo: Faber, 2015.] (In Bulgarian)

Митова-Ганева, К. 2019 – Катя Митова-Ганева. История на Великотърновската адвокатура. Т. II (1944–1990). В. Търново: Фабер, 2019. [Mitova-Ganeva, K. 2019 – Katya Mitova-Ganeva. Istoria na Velikotarnovskata advokatura. T. II (1944–1990). V. Tarnovo: Faber, 2019.] (In Bulgarian)

Михайлов, Г. 1952 – Георги Михайлов. Постановлението на Министерския съвет за подобрене работата по ведомството на Министерството на правосъдието. – Социалистическо право, 1952, № 1, 4–9. [Mihaylov, G. 1952 – Georgi Mihaylov. Postanovlenieto na Ministerskiya savet za podobrenie rabotata po vedomstvoto na Ministerstvoto na pravosadieto. – Sotsialisticheskovo pravo, 1952, № 1, 4–9.] (In Bulgarian)

Семкова-Димитрова, З. 2004 – Зорница Семкова-Димитрова. Промени в съдебната власт на България (1944–1948 г.). София: Университетско издателство „Св. Кл. Охридски“, 2004, 97–101, 163–168. [Semkova-Dimitrova, Z. 2004 – Zornitsa Semkova-Dimitrova. Promeni v sadebnata vlast na Balgaria (1944–1948 g.). Sofia: Universitetsko izdatelstvo „Sv. Kl. Ohridski“, 2004, 97–101, 163–168.] (In Bulgarian)

Славова, П. 2012 – Петя Славова. Свободните професии като скрити фигури на социализма – адвокатската професия в България през периода 1944–1952. – В: Да познаем комунизма. Изследвания. София: Сиела, 2012, с. 269–317. [Slavova, P. 2012 – Petya Slavova. Svobodnite profesii kato skriti figuri na sotsializma – advokatskata profesiya v Bulgariya prez perioda 1944–1952. – V: Da poznaem komunizma. Izsledvaniya. Sofia: Siela, 2012, s. 269–317.] (In Bulgarian)

Славова, П. 2021 – Петя Славова. Архитекти, адвокати и комунистически режим в България: сравнителна социална история на професионалната (не)автономия. – В: Преподреждането на обществото. Страници от социалната история на комунизма в България. София: Сиела, 2021, с. 349–424. [Slavova, P. 2021 – Petya Slavova. Arhitekti, advokati i komunisticheski rezhim v Balgaria: sravnitelna sotsialna istoriya na profesionalnata (ne)avtonomiya. – V: Prepodrezhdaneto na obshtestvoto. Stranitsi ot sotsialnata istoriya na komunizma v Balgaria. Sofia: Siela, 2021, s. 349–424.] (In Bulgarian)

Справочник на народните..., 1954 – Справочник на народните и окръжните съдилища в НРБ (правилници, инструкции, директиви, окръжни и др.). София: Наука и изкуство 1954. [Spravochnik na narodnite... 1954 – Spravochnik na narodnite i okrazhnite sadilishta v NRB (pravilnitsi, instruksii, direktivi, okrazhni i dr.). Sofia: Nauka i izkustvo, 1954.] (In Bulgarian)

Туртуриков, Г. 2009 – Георги Туртуриков. История на Старозагорската адвокатура: 1879–2009. 130 години адвокатура в Стара Загора и региона. Стара Загора: Джеми Стратус, 2009. [Turturikov, G. 2009 – Georgi Turturikov. Istoria na Starozagorskata advokatura: 1879–2009. 130 godini advokatura v Stara Zagora i regiona. Stara Zagora: Dzhemi Stratus, 2009.] (In Bulgarian)

Туртуриков, Г. 2015 – Георги Туртуриков. История на Хасковската адвокатура 1879–2015. В. Търново: Абагар, 2015. [Turturikov, G. 2015 – Georgi Turturikov. Istoria na Haskovskata advokatura 1879–2015. V. Tarnovo: Abagar, 2015.] (In Bulgarian)

Туртуриков, Г. 2018 – Георги Туртуриков. История на Ямболската адвокатура 1878–2018. В. Търново: Абагар, 2018. [Turturikov, G. 2018 – Georgi Turturikov. Istoria na Yambolskata advokatura 1878–2018. V. Tarnovo: Abagar, 2018.] (In Bulgarian)

Съкращения:

БЗНС – Български земеделски народен съюз

БКП – Българска комунистическа партия

БРП (к) – Българска работническа партия (комунисти)
ВАС – Висш адвокатски съвет
ДА – Държавен архив
ЗА – Закон за адвокатите
ЗМС – Зеделски младежки съюз
МС – Министерски съвет
ОФ – Отечествен фронт
с.г. – същата година
ТВО – Трудововъзпитателно общежитие
УА – Указ за адвокатурата
ЦК – Централен комитет